

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Sciences

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

**Aktuální činnosti a problémy sociální práce v českém
vězeňství**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Studijní program: **SOCIÁLNÍ PRÁCE**

Autor: Soňa Dušková

Vedoucí práce: PhDr. Jaroslav Hála

České Budějovice 2024

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci s názvem „*Aktuální činnosti a problémy sociální práce v českém vězeňství*“ jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské/diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby bakalářské práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé bakalářské práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 29. dubna 2024

.....

Soňa Dušková

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala mému vedoucímu práce panu PhDr. Jaroslavu Hálovi za velmi vstřícnou spolupráci, trpělivost, cenné rady a odborné vedení při psaní mé bakalářské práce. Poděkování také patří všem sociálním pracovníkům za spolupráci při realizaci výzkumné části a v neposlední řadě děkuji své rodině za podporu a trpělivost během mého studia.

Aktuální činnosti a problémy sociální práce v českém vězeňství

Abstrakt

Cílem této bakalářské práce je podrobně zmapovat aktuální činnosti a problémy sociální práce v českém vězeňství, které se při výkonu této profese vyskytují. A současně uvést, jaká řešení dotazovaní sociální pracovníci k dané problematice navrhují. Na základě studia teoretických podkladů byly stanoveny dvě výzkumné otázky: „Jaké jsou činnosti a pracovní náplň sociálního pracovníka při prvním kontaktu s odsouzeným, v průběhu výkonu trestu a před či po propuštění odsouzeného z VTOS? S jakými problémy se potýkají sociální pracovníci při výkonu sociální práce ve vězeňství a jaká navrhují řešení?“.

Práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou, přičemž část teoretická zahrnuje deskripci českého vězeňství jednadvacátého století, popis sociální práce a zároveň jsou zde uvedeny specifika sociální práce ve vězeňství. Praktická část je vytvořena na základě kvalitativního výzkumu a pro zpracování byla zvolena metoda dotazování, technika polostrukturovaného rozhovoru. Celkem bylo provedeno osm polostrukturovaných rozhovorů se sociálními pracovníky pracujícími ve vězeňství, kteří byli vybráni jako výzkumný soubor metodou záměrného výběru. Získaná data byla zpracována technikou otevřeného kódování.

Provedené rozhovory byly analyzovány a interpretací získaných dat bylo zjištěno, jaké činnosti sociální pracovníci v rámci pobytu odsouzeného ve výkonu trestu odnětí svobody vykonávají a s jakými problémy se během výkonu své profese potýkají.

Přínosem této práce je hlubší vhled do problematiky sociální práce ve vězeňství. Práce současně představuje aktuální činnosti sociálních pracovníků a problémy, se kterými se sociální pracovníci momentálně potýkají.

Klíčová slova

sociální práce; vězeňství; činnosti; problémy; výkon trestu odnětí svobody

Current Activities and Problems of Social Work in the Czech Prison System

Abstract

The aim of the bachelor thesis is to map in detail the current activities and problems of social work in the Czech prison system that occur during the exercise of this profession. At the same time, it aims to indicate what solutions the interviewed social workers propose to the given problems. Based on the study of theoretical background, two research questions were set. “What are the activities and workload of the social worker during the first contact with the convicted person, during the execution of the sentence and before or after the release of the convicted person from imprisonment? What problems do social workers encounter when performing social work in prisons and what solutions do they propose?”

The thesis is divided into a theoretical and a practical part. The theoretical part includes a description of the Czech prison system in the twenty-first century, a depiction of social work and the specifics of social work in prisons. The practical part is based on qualitative research and the method of questioning, the technique of semi-structured interview. The total of eight semi-structured interviews were conducted with social workers working in the prison system, who were selected as the research population by the method of purposive sampling. The collected data was processed using open coding technique.

The interviews were analyzed, and the interpretation of the obtained data revealed what activities social workers perform during the prisoner's stay in prison and what problems they face during their profession.

The contribution of this thesis is a deeper insight into the issues of social work in the prison system. At the same time, the thesis presents the current activities of social workers and the problems that social workers are currently facing.

Key words

social work; prisons; activities; problems; imprisonment

Obsah

Úvod.....	7
1. Cíl a metodika bakalářské práce.....	8
1.1. Cíl práce	8
1.2. Metodika	8
2. Současný stav	9
2.1. Charakteristika českého vězeňství jednadvacátého století.....	9
2.2. Moderní pojetí sociální práce.....	15
2.3. Specifika sociální práce ve vězeňství.....	19
3. Vlastní výzkum.....	25
3.1. Cíl výzkumu	25
3.2. Výzkumné otázky.....	25
3.3. Výzkumný soubor	25
3.4. Realizace výzkumu	26
3.5. Etika výzkumu	27
3.6. Výsledky	27
4. Diskuze	51
Závěr	56
Seznam použitých zdrojů.....	58
Seznam příloh, obrázků a tabulek.....	64
Seznam zkratk	68

Úvod

Pro svoji bakalářskou práci ve studijním oboru Sociální práce na Zdravotně sociální fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích jsem si zvolila téma *Aktuální činnosti a problémy sociální práce v českém vězeňství*. Mojí motivací k tomuto výběru byl především zájem o vězeňství již na střední škole, kdy jsem v rámci mého studijního oboru veřejnosprávní činnost absolvovala dvě třítydenní praxe na Okresním soudu v Pelhřimově a na Probační a mediační službě v Pelhřimově. Obě tyto státní instituce velmi úzce spolupracují s Vězeňskou službou ČR a se sociálními pracovníky ve vězeňství jako takovými.

Po studiu odborné literatury a odborných článků v první kapitole provádím deskripci současného stavu českého vězeňství jednadvacátého století. Značnou část své bakalářské práce také věnuji charakteristice moderní sociální práce. Dále popisují specifika sociální práce ve vězeňství, kde uvádím potřebné odborné a osobnostní předpoklady sociálního pracovníka, jeho specifické činnosti či práci v multidisciplinárním týmu.

Výzkumná část práce je zaměřena na zjištění aktuálních činností, které sociální pracovníci vykonávají a na zjištění problémů, se kterými se sociální pracovníci při výkonu svého povolání ve věznici potýkají. Jedná se o vlastní výzkum, který má deskriptivní charakter a hlavní metodou sběru dat je kvalitativní dotazování pomocí techniky polostrukturovaného rozhovoru.

Myslím si, že tato bakalářská práce by mohla pozitivně přispět ke zlepšení současné situace v oblasti sociální práce v českém vězeňství. Výsledky této práce by mohly být využity v rámci diskusí týkajících se problémů ve vězeňství. Diskutovaná témata opírající se o získané poznatky by mohly přispět ke zlepšení problémů a současně by práce mohla napomoci ke zvýšení kvality sociální práce prováděné pracovníky vězeňského systému. Zároveň se domnívám, že tato práce přinese nové poznatky o práci sociálního pracovníka ve vězeňství do předmětu, který je vyučován v prvním ročníku bakalářského studia. Práce by také mohla být prospěšná pro odborníky, či širokou veřejnost, kteří se tímto tématem zabývají.

1. Cíl a metodika bakalářské práce

1.1. Cíl práce

Cílem bakalářské práce je podrobně zmapovat aktuální činnosti a problémy sociální práce v českém vězeňství, které se při výkonu této profese vyskytují. A současně uvést, jaká řešení dotazovaní sociální pracovníci k dané problematice navrhnou.

1.2. Metodika

V teoretické části bakalářské práce budu provádět obsahovou analýzu literárních zdrojů (monografie, články v odborných časopisech, volný internet) a ke zpracování praktické části práce jsem si zvolila kvalitativní výzkum. Hlavní metodou sběru dat je kvalitativní dotazování pomocí techniky polostrukturovaného rozhovoru. Získaná data reprezentující zkušenosti respondentů (sociálních pracovníků působících ve vězeňství) jsou zpracována technikou otevřeného kódování a kategorizace.

Tuto výzkumnou metodu jsem si zvolila pro flexibilitu a možnost snadného reagování na průběh rozhovoru se sociálními pracovníky, kdy se díky polostrukturovanému rozhovoru můžeme dostat do hloubky daného tématu, a přitom se držet osnovy předem připravených otázek, které zaručují srozumitelnost rozhovoru. Neopomenutelná výhoda polostrukturovaného rozhovoru je schopnost odhalit důležité aspekty výzkumného problému, které bývají často skryté a závažné (Mišovič, 2019).

Charakteristikou kvalitativního výzkumu bývá časová náročnost. Výzkumník začíná kvalitativní výzkum vybráním výzkumného tématu a stanovením si základních otázek. Ty však může během rozhovoru doplňovat či měnit a z tohoto důvodu může být kvalitativní výzkum označován jako pružný typ výzkumu (Hendl, 2016).

Mezi výhody kvalitativního výzkumu lze zařadit získání podrobného popisu situace či možnost zkoumat fenomén v přirozeném prostředí. Naopak za nevýhody kvalitativního výzkumu můžeme považovat to, že výzkum může být snadněji ovlivněn subjektivními názory a postoji výzkumníka (Hendl, 2016).

2. Současný stav

2.1. Charakteristika českého vězeňství jednadvacátého století

V následující kapitole bude definován současný stav českého vězeňství 21. století.

Dle Brunové (2020) lze brát vznik Československé republiky za důležitý mezník vývoje českého vězeňství. Autorka zmiňuje, že se legislativa, která upravuje výkon trestu a výkon vazby v České republice, začala zabývat výhradně vězeňskými zařízeními v Česku.

Pinerová ve své knize uvádí, že *„hlavní rolí instituce vězení je ochrana společnosti před nebezpečnými a deviantními jedinci páchajícími kriminální trestnou činností“* (Pinerová et al., 2021, s. 90). Brunová (2020) popisuje, že bolest a újma, kterou mají odsouzení pocítit během výkonu trestu odnětí svobody, jsou založeny na omezení práv, a to především svobody pohybu, pobytu či omezení práva na soukromí. Autorka dále dodává, že dle Listiny základních práv a svobod jsou naopak některá práva garantována každému člověku, tedy i odsouzeným ve výkonu trestu odnětí svobody. Mezi taková práva lze například zařadit právo na lidskou důstojnost, právo na zachování cti, vážnosti nebo ochranu života.

Hála (2020) uvádí, že dle Evropské vězeňské filozofie, kterou konkretizují Evropská vězeňská pravidla obsahující 108 zásad, je moderní vězeňství humánní, bezpečné a účinné, kdy hlavním cílem je žití propuštěných lidí z výkonu trestu odnětí svobody v zákonnosti, a to i přesto, že si zvolí životní styl odchylovající se od norem většinové společnosti. Černíková a Sedláček (2002, s. 44) ve své knize konstatují, že *„Humanizace vězeňství znamená vytvořit vhodný funkční legislativní rámec pro uplatňování práv a svobod vězňů na jedné straně a pro naplňování účelu výkonu vazby a výkonu trestu na straně druhé, včetně jejich korektivních mechanismů přístupných kontrole tak, aby nemohla být uplatňována libovůle či zlovůle“*. Autoři dále dodávají, že veřejnost humanizaci chápe jako vytvoření nadstandardních materiálních podmínek vězeňství, kdy jedním z cílů je snaha zlepšit materiální podmínky života ve věznicích tak, aby se shodovaly s požadavky Evropských vězeňských pravidel. Dle nich se jedná o již zmíněné zabezpečení základních materiálních podmínek, které zajistí důstojný život člověka a jeho zdravý psychický a fyzický vývoj, včetně jeho zdraví (Černíková a Sedláček, 2002). Šimek (2020) sděluje, že lidskou důstojnost lze v pomáhajících profesích chápat jako významnou hodnotu. Černíková a Sedláček

(2002) dále mluví o humanizaci jako o snaze o ocenění a uznání vězňů jako občanů a v neponižování zmíněné důstojnosti. Autoři dodávají, že je současně garantováno dodržování základních lidských práv a svobod vězňů. Tato garance je zajišťována pomocí legislativního ukotvení, kterým lze vymáhat dodržování těchto práv v případech, kdy základní práva a svobody vězňů nejsou dodržována nebo jsou poškozována.

Hála (2020) pojednává o tom, že protikladem humanizace je fakt, že vězení má představovat bolest, protože pouze v bolesti se může ze špatného stát nové, lepší. Proto můžeme vidět, že každý soudem uložený trest pro odsouzeného představuje určitou míru bolesti. U trestu obecně prospěšných prací se jedná o nesvobodu při rozhodování o využití volného času, u peněžitého trestu se trestem pro odsouzeného stává situace, kdy nemůže finanční prostředky použít pro uspokojení svých subjektivních potřeb a zájmů, ale musí jimi splatit peněžité trest. Autor dále uvádí, že nejvýrazněji je bolest viditelná u trestu odnětí svobody, který je představován jakožto omezení při rozhodování o tom, kde se odsouzený bude momentálně zdržovat, jak bude trávit volný čas, či s kým bude v kontaktu. Další princip, který autor popisuje a který představuje moderní vězeňství, lze označit jako princip bezpečnosti. Vězení musí být bezpečné jak pro širokou veřejnost, která má právo na bezproblémové a ničím zneklidňující občanské soužití, tak pro vězeňský personál, který má právo na bezpečnost a ochranu zdraví při práci. Vězení musí být však bezpečné i pro samotné odsouzené, a to i přes to, že práva ostatních porušovali. Efektivnost neboli účinnost vězení je třetí princip moderního vězeňství. Autor uvádí, že základem úspěšné reintegrace odsouzeného je podrobná penitenciární diagnóza, která zahrnuje informace o vězněné osobě, o spáchaném trestném činu a o zdravotní a sociální anamnéze. Po vytvoření diagnózy následuje vyhodnocení rizik a problémů, které by mohly bránit v budoucí úspěšné reintegraci. S těmito riziky se posléze pracuje při vytváření programu zacházení, který představuje soubor aktivit, jež svou individuální charakteristikou napomáhá ke snížení nalezených rizik a vede k úspěšné reintegraci. Autor dále konstatuje neméně důležitou skutečnost, která poukazuje na algoritmus, kterým by si odsouzený měl po dobu výkonu trestu odnětí svobody projít a který také vede k úspěšné reintegraci. Odsouzený by v sobě měl probudit své svědomí, kdy největším problémem bývá racionalizace spáchaného trestného činu. Pokud ale odsouzený v sobě své svědomí probudí a uvědomí si, že spáchaný čin byl nehumánní a protiprávní, tak v tento moment nastává prostor a čas na

to přijmout samotným odsouzeným vinu a přebrat zodpovědnost a z toho vyplývající povinnosti a důsledky. Autor sděluje, že poslední a rozhodující část algoritmu úspěšné reintegrace se nazývá pokání a probíhá ve dvou souběžných procesech. Odsouzený je za pomoci mediátora jednak veden k tomu, aby projevil pokoru a omluvil se za svůj spáchaný trestný čin, tak také k tomu, aby poskytl finanční kompenzaci za způsobené ztráty, ať už materiální či psychosociální (Hála, 2020).

Travis (2005) konstatuje, že za velmi pro dítě traumatizující zážitek lze brát už samotné uvěznění rodiče do výkonu trestu odnětí svobody. Autor dodává, že dítě je od svého rodiče odloučeno a mnohdy má málo informací o tom, co se stalo, proč se to stalo a co se bude dále dít. Dle Úmluvy o právech dítěte, která vstoupila v platnost roku 1991, má dítě dle článku 7 právo na jméno, na státní příslušnost, a pokud to je možné, má právo znát své rodiče a má právo na jejich péči (Zákon č. 104/1991 Sb., Úmluva o právech dítěte, ve znění pozdějších předpisů, 1991). Lee (2005) proto pojednává o tom, že podpora ve zprostředkování rodinného kontaktu mezi odsouzeným a dítětem má pozitivní vliv na obě zmíněné strany. Autor sděluje, že upevněné rodinné vazby mají vliv na míru delikvence u dětí odsouzených rodičů. A v případě propuštění odsouzeného na svobodu, u kterého nedošlo během výkonu trestu odnětí svobody k přetrhání rodinných vazeb, ale naopak k jejich zachování, má udržení těchto vazeb vliv na vyšší šanci na úspěšnou reintegraci a život bez recidivy.

Kabátová (2017) sděluje, že snahu o výkon trestu odnětí svobody citlivý k rodině má i Mezinárodní vězeňské společenství, jež vzniklo v České republice v roce 2010 a které se snaží pomáhat a poskytovat služby obětem, odsouzeným, propuštěným, jejich rodinám a v neposlední řadě zaměstnancům věznic. Autorka uvádí, že společenství realizuje několik projektů, založených na podporu samotných odsouzených i jejich rodin. Mezi takové projekty patří „Andělský strom“, který se snaží minimalizovat negativní dopady působící na děti odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody. O těchto dětech se říká, že jsou tzv. neviditelnými oběťmi zločinu, protože za situaci způsobenou jeho rodiči dítě nemůže, ale následky a vzpomínky spojené s výkonem trestu si ponese do konce svého života. Z tohoto důvodu Mezinárodní vězeňské společenství založilo tuto praktickou pomoc, prostřednictvím níž dává možnost odsouzenému rodiči poslat dítěti vánoční dárek s osobním dopisem, ve kterém rodič dítěti napíše, že na něj myslí a že ho má rád. Autorka konstatuje, že dítě dárkem získá hmatatelný předmět, ze kterého má radost. Touto skutečností se zlepšují a zpevňují

citové vazby nejen mezi rodičem a dítětem, ale i celou rodinou, protože rodina ví, že i přesto, že odsouzený dárek nemohl koupit, tak projevil snahu, která již není pouhým planým slibem. Odsouzený se tak pro rodinu stává užitečným a nabízí se zde možnost pro zlepšení komunikace v rámci rodinných vztahů. Dle autorky má velký význam i projekt s názvem „Příprava na propuštění a následná péče na svobodě“. Autorka uvádí, že v rámci výkonu trestu odnětí svobody je důležité, aby odsouzený vykonával pravidelnou práci spojenou se spravedlivým ohodnocením, která vede k vytvoření pozitivních pracovních návyků. Autorka sděluje, že se tato myšlenka realizuje pomocí spolupráce s věznicemi, při níž odsouzení dostávají různý materiál pro ruční práce, učebnice či výtvarné potřeby a odsouzení jsou následně za každý vyrobený výrobek či naučenou novou dovednost odměněni. Autorka konstatuje, že motivace odměny odsouzené vede k samostatnosti a víře ve vlastní schopnosti. Podstatné je, aby odsouzený i jeho rodina získali základní povědomí o tom, jak řešit problémy, které nastanou momentem uvěznění odsouzeného a aby získali dovednosti, které jim umožní správně komunikovat s věřiteli a exekutory. Autorka uvádí, že tento kurz se v neposlední řadě zabývá tím, aby u odsouzeného došlo ke změně jeho hodnot, které jsou spojené s úspěšnou reintegrací a menší pravděpodobností návratu zpět do výkonu trestu odnětí svobody. Úspěšná reintegrace nastane naplněním již zmíněného algoritmu výkonu trestu odnětí svobody. Autorka také sděluje, že pokud přijde čas na propuštění odsouzeného, který prošel tímto kurzem, na svobodu, tak péče propuštěním nekončí, ale plynule přechází v péči následnou po propuštění. Odsouzený dobrovolníkům sdělí informaci, kde se bude zdržovat, a to s cílem zajistit mu církevní pomoc, která by mu propuštění ulehčila a pomohla situaci lépe zvládnout. Odsouzení si totiž často neuvědomují, že propuštění z výkonu trestu odnětí svobody je ta nejtěžší část a církevní pomoc má v tento moment obrovský význam. Autorka totiž konstatuje, že i kdyby se díky pomoci dobrovolníků a církví podařilo pomoc pouze jednomu odsouzenému, který si našel práci, nerozpadla se mu rodina, ve které se mu daří vychovávat děti a úspěšně se reintegroval zpět do společnosti, má tato snaha smysl (Kabátová, 2017).

Výkon trestu u matek nezletilých dětí je upraven v § 67–68 zákona 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, kde jsou uvedeny podmínky, které se týkají možnosti se na žádost odsouzené osobně starat o dítě (Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, 1999). Výkon trestu odnětí svobody citlivý k rodině se tedy snaží podporovat i Vězeňská služba České republiky ve věznicích

ve Světlé nad Sázavou, kde bylo roku 2002 zřízeno speciální oddělení pro výkon trestu odnětí svobody matek nezletilých dětí od 1 do 3 let věku dítěte, které je založeno na možnosti pečovat ve výkonu trestu odnětí svobody o nezletilé dítě. Cílem tohoto oddělení je zachovat citové vazby mezi matkou a dítětem a pečovat o všestranný rozvoj osobnosti dítěte (Vězeňská služba České republiky, © 2023).

Vedle pozornosti, která se věnuje lidem, kteří jsou ve výkonu trestu odnětí svobody a jejich průběh výkonu trestu je zabezpečen tak, aby byl citlivý k rodině se pozornost také věnuje lidem, kteří jsou dle § 69 zákona 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody trvale pracovní nezařaditelní. Za tyto osoby lze dle tohoto § označit osobu starší 65 let, osobu, která pobírá invalidní důchod ve třetím stupni a osobu, jejíž stav jí nedovoluje trvalé pracovní nasazení (Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, 1999). Pro tyto osoby se zřizuje „Specializované oddělení pro odsouzené trvale pracovní nezařaditelné“, jehož účelem je brání ohledu při zacházení vězeňských pracovníků na odsouzené s věkovými a zdravotními zvláštnostmi. *„Cílem je umožnění handicapovaným odsouzeným výkon trestu odnětí svobody v prostředí, které nebude dále zhoršovat jejich zdravotní stav, vést odsouzené k pozitivní změně hodnotové orientace, ke smysluplnému trávení volného času a podporovat takové postoje, které odsouzenému pomohou vést řádný život po propuštění na svobodu a v neposlední řadě také minimalizace možnosti zneužívání fyzicky i psychicky slabších odsouzených“* (Vězeňská služba České republiky, © 2023, nečíslováno). Tregler (2007) uvádí, že tyto cíle lze naplňovat například pomocí individuálního programu zacházení, ve kterém se pečlivě vybírají vhodné aktivity, které by v budoucnu měly směřovat k naplnění cíle. Autor konstatuje, že mezi vhodné terapeutické programy lze zařadit: ergoterapii, arteterapii, dramaterapii, individuální terapii a relaxační techniky.

V současnosti se věznice dle zákona 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody člení podle způsobu vnějšího střežení, zajištění bezpečnosti a režimu výkonu trestů na věznice s ostrahou a věznice se zvýšenou ostrahou. Věznice s ostrahou se dále podle stupně zabezpečení vnitřně člení na oddělení s nízkým stupněm zabezpečení, se středním stupněm zabezpečení a s vysokým stupněm zabezpečení. Do těchto oddělení jsou odsouzení umisťováni podle míry vnějšího a vnitřního rizika, kdy vnější riziko lze chápat jako míru nebezpečnosti pro společnost a vnitřní jako míru rizika ohrožení bezpečnosti během výkonu trestu. U vnitřního rizika se bere ohled především na

individuální charakteristiku odsouzeného, a to zejména tak, že se zohledňuje povaha jeho trestné činnosti, zda hrozí u odsouzeného útěky, jaký byl průběh jeho předchozích výkonů trestu odnětí svobody či zda je existence nevykonaných ochranných opatření. Vyhodnocení již zmíněných rizik provádí odborná komise, která se skládá z vedoucího oddělení výkonu trestu nebo oddělení výkonu vazby a trestu anebo z ředitelem věznice pověřeného zaměstnance tohoto oddělení a také z dalších zaměstnanců věznice, kterými jsou například psycholog, speciální pedagog či sociální pracovník. Tyto členové odborné komise následně předají vyhodnocení řediteli věznice, který rozhodne, do jakého oddělení bude odsouzený zařazen (Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, 1999).

2.2. *Moderní pojetí sociální práce*

V této kapitole bude definován pojem sociální práce, popsán cíle samotné sociální práce, její cílová skupina, principy a profesní požadavky sociálního pracovníka.

Vymezení pojmu sociální práce je velmi problematické. Díky této skutečnosti nemá profese sociální práce jednotnou definici a každý autor sociální práci popisuje jiným způsobem.

Gulová ve své knize sociální práci popisuje jako „*vědecky fundovanou odbornou disciplínu, která prostřednictvím metod sociální práce zajišťuje na profesionální úrovni péči o potřebné*“ (Gulová, 2011, s. 14). Další definici sociální práce, se kterou se můžeme setkat uvádí Matoušek následovně: „*Sociální práce je společenskovední disciplína i oblast praktické činnosti, jejímž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů*“ (Matoušek, 2013, s. 11). Svoji definici sociální práce má i Mezinárodní federace sociálních pracovníků, která ji popisuje jako profesi, která je založená na praxi a akademické disciplíně. Podporuje sociální změny a rozvoj a zároveň podporuje sociální soudržnost, posilování a osvobození lidí. Pro výkon sociální práce jsou stěžejní zásady sociální spravedlnosti, lidských práv, kolektivní odpovědnosti a zásada respektu rozmanitosti. Sociální práce vychází z teorií sociální práce, ze společenských věd a ze znalostí původních obyvatel a má za cíl řešit životní problémy a zvyšovat blahobyt (International federation of social workers, 2014).

Dle Hanuše (2007) bylo určitou podobu sociální práce možné spatřit již v dávných dobách, kdy se nepříznivá situace či problém řešil v rodinném kruhu, či v rámci komunity. Autor dále pojednává o tom, že pokud síly rodiny anebo komunity na vyřešení problému nestačily, nepříznivou situaci pomohly vyřešit církevní instituce. Autor uvádí, že roli, kterou lze pojmenovat jako interní sociální pracovník, získává člen společenství, kdy současně vedle této zmíněné role zastupuje roli svou – přirozenou, tedy roli osobní a pracovní. Postupem času se role externalizovala a stala se z ní samostatná profese sociálního pracovníka, jež „*vznikla jako reakce na potřebu řešit nové nepříznivé sociální situace, které způsobují problémy nejen jednotlivci, ale také celé společnosti*“ (Hanuš, 2007, s. 5). Dle Fabiána (2021) lze říci, že v dřívějších dobách měl sociální pracovník udržovat klid ve společnosti a plnit funkci tzv. „*prodloužené ruky policie*“, což znamenalo určitou míru společenské kontroly. Autor dodává, že se sociální práce v současné době naopak orientuje na výkon sociální práce

pomocí teorie zmocňování. Hanuš (2007) zmiňuje, že úkolem sociálního pracovníka je: „*přispívat ke zlepšení narušených sociálních vztahů v přirozeném prostředí, učit jednotlivce správným životním postojům a chování, pomáhat člověku ke svobodnému životu v demokratické a svobodné lidské společnosti*“ (Hanuš, 2007, s. 5).

Sociální práce má mnoho cílových skupin, kdy sociální pracovník může pracovat s klienty a jejich rodinami, s přirozenými skupinami, či s uměle vytvořenými skupinami, přičemž právě do této skupiny řadíme lidi ve výkonu trestu odnětí svobody nebo ve výkonu vazby (Matoušek, 2013). Gulová (2011) ve své knize uvádí, že cílovou skupinu sociální práce můžeme dále blíže specifikovat jako osoby v nepříznivé situaci, osoby bez přístřeší či děti, které jsou ohrožené na vývoji z důvodu nedostatečné péče rodičů. Jedná se o rodiče, kteří také patří mezi cílovou skupinu sociálních pracovníků a jsou to především rodiče závislí na návykových látkách, rodiče se zdravotním postižením nebo rodiče, kteří se nedokáží postarat o dítě z důvodu svého nízkého věku. Autorka také sděluje, že do cílové skupiny dále řadíme osoby se zdravotním postižením, osoby se špatným psychickým stavem či osoby trpící onemocněním AIDS. V důsledku společenských a politických změn sem můžeme zařadit i nezaměstnané osoby, uprchlíky nebo osoby postižené válečnými konflikty či ekologickými katastrofami.

Za cíl sociální práce lze považovat pomoc jednotlivcům, skupinám nebo komunitám, která vede k optimálnímu fungování těchto skupin ve společnosti (Černíková, 2008). Při práci s jednotlivcem je základní stavební kámen připisován dobrému vztahu mezi sociálním pracovníkem a klientem, který sociální pracovník vytvoří svým přístupem ke klientovi. A to především tím, že klienta bude akceptovat a respektovat jeho právo na sebeurčení, nebude ho hodnotit a bude vytvářet podmínky pro bezpečné vyjadřování pocitů (Navrátil, 2001). Úlehla (2005) ve své knize rozdělil proces práce s jednotlivcem do šesti fází, které definoval jako: příprava, otevření, dojednávání, průběh, ukončení, příprava. Druhou zmíněnou metodou sociální práce je skupinová sociální práce. Navrátil (2001) zmiňuje, že skupinová sociální práce poskytuje prostor pro vzájemnou pomoc. V rámci skupiny dochází k rozvoji a vytváření vztahů, kdy síla a kolektivnost skupiny dává jednotlivci možnost změnit své chování, pocity či postoje. Poslední zmíněnou metodou sociální práce je komunitní sociální práce. (Brager a Specht in Navrátil 2001, s. 131–132) definují komunitní sociální práci následovně: „*Komunitní práce je metoda, ve které jsou jednotlivci, skupiny a organizace zapojeni do plánované činnosti s cílem ovlivnit společné problémy. Komunitní práce napomáhá rozvoji*

společenských institucí a zahrnuje dva důležité procesy: plánování (tj. vymezení problémových oblastí, diagnostikování případů a zformulování řešení) a organizování (tj. stanovení nezbytných strategií pro ovlivnění činnosti)“. Navrátil (2001) uvádí, že komunitní sociální pracovník musí disponovat dostatkem znalostí a dovedností, díky kterým je schopen zvládnout úkoly pojící se s výkonem komunitní sociální práce. Mezi tyto úkoly můžeme například zařadit schopnost strategického plánování či schopnost vytvořit síť vzájemné pomoci (Navrátil, 2001).

Sociální pracovník při své práci nese vysokou zodpovědnost a musí dbát na dodržování pevně stanovené etiky jeho povolání a dalších požadavků, které jsou na pracovníka kladeny (Kodymová, 2013). Za klíčové charakteristiky profesní integrity, kterými musí sociální pracovník při výkonu sociální práce disponovat lze brát *„upřímnost, profesní vědomosti, přijímání etických rozhodnutí, celoživotní učení, kritické myšlení, sebekontrola, akceptace druhých a sebekontrola.“* (Zášková a Kubicová, 2008, s. 154). Dle zákona 108/2006 Sb., o sociálních službách jsou základním předpokladem pro výkon profese sociálního pracovníka plná svéprávnost, bezúhonnost, zdravotní způsobilost a odborná způsobilost, kterou získají úspěšným ukončením vyššího odborného vzdělání v oblasti sociální práce či úspěšným ukončením vysokoškolského studia v oboru sociální práce, sociální politika, sociální pedagogika, sociální péče či speciální pedagogika. Sociální pracovník je také povinen rozšiřovat své znalosti v rozsahu nejméně 24 hodin za kalendářní rok. V § 109 tohoto zákona jsou současně uvedeny činnosti, které sociální pracovník po splnění výše zmíněných předpokladů může vykonávat: *„Sociální pracovník vykonává sociální šetření, zabezpečuje sociální agendy včetně řešení sociálně právních problémů v zařízeních poskytujících služby sociální péče, sociálně právní poradenství, analytickou, metodickou a koncepční činnost v sociální oblasti, odborné činnosti v zařízeních poskytujících služby sociální prevence, depistážní činnost, poskytování krizové pomoci, sociální poradenství a sociální rehabilitace, zjišťuje potřeby obyvatel obce a kraje a koordinuje poskytování sociálních služeb“* (Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, 2006). Sociální práce a její výkon je také upraven etickým kodexem, kdy tento kodex představuje *„soubor pravidel o tom, co je dobré a správné a co společnost očekává“* a kromě těchto pravidel musí obsahovat sankce pro ty, kteří uvedená pravidla nedodržují (Mareková, 2017, s. 713). Kodex musí být vytvořen tak, aby dodržoval lidská práva, normy, sociální spravedlnost a musí být v souladu s hodnotami Evropské unie a další

legislativou (Mareková, 2017). Dokument obsahuje devět zásad (nezávislost, osvobození od represe a podřadných životních podmínek, protidiskriminační přístup, demokracie a lidská práva, spoluúčast klientů, ochrana integrity klientů, sebeurčení, odpor proti násilí a osobní zodpovědnost), z nichž je největší pozornost a náročnost spojována se zásadou osobní zodpovědnosti, kdy sociální pracovník musí být kompetentní vyhodnotit situaci a přijmout vhodná opatření k řešení vzniklé situace (Gulová, 2011). Současný výkon sociální práce se také řídí tzv. Standardy kvality sociálních služeb, jež jsou uvedeny v příloze č. 2 vyhlášky MPSV č. 505/2006. Sb., prováděcího předpisu k zákonu č. 108/2006 Sb., o sociálních službách v platném znění. Uvedený předpis obsahuje 15 standardů, které se dělí do tří oblastí: oblast procesní, oblast personální a oblast provozní a jejichž dodržování kontroluje inspekce poskytování sociálních služeb. Dle tohoto předpisu musí sociální služba například písemně definovat a následně zveřejnit, jaké jsou její cíle, zásady a poslání. V sociální službě musí být zároveň vytvářeny takové podmínky, které umožní klientům uplatňovat vlastní vůli při řešení jejich nepříznivé situace a zároveň musí být vytvářeny pravidla pro ochranu osob, využívající sociální službu, jež by v důsledku této skutečnosti mohli být negativně posuzováni či by vůči nim mohly vzniknout negativní předsudky. Standardy kvality sociálních služeb současně také například upravují problematiku podávání a vyřizování stížností osob na kvalitu nebo způsob poskytování sociální služby, kdy poskytovatel musí písemně zpracovat pravidla, která obsahují srozumitelné informace o tom, jakou formou stížnost podat, na koho se při podávání stížnosti obrátit, či kdo bude stížnost vyřizovat. Současně předpis také upravuje další vzdělávání zaměstnanců či povinnost poskytovatele kontrolovat a hodnotit, zda poskytovaný stav sociální služby odpovídá cíli, poslání a zásadám, které písemně definuje v bodě č. 1. Protože každý člověk i klient sociální služby má právo na dodržování základních lidských práv a svobod, standardy kvality služeb se zaměřují i na tuto oblast, která je upravena v bodě č. 2 „ochrana práv osob“ (Ministerstvo práce a sociálních věcí, b.r.; Straková a Čermáková, 2008).

2.3. Specifika sociální práce ve vězeňství

V této kapitole bude definován cíl sociální práce ve vězeňství, profesní a osobnostní požadavky pro výkon sociální práce ve vězeňství a náplň práce sociálních pracovníků ve věznicích.

„Sociální práce ve věznici není pouze práce s lidmi a pro lidi, kteří jsou omezeni, ale také tvoří formu sociální práce, která je vykonávána v podmínkách vězení“ (Richter a Emprechtinger, 2021, s. 65) „Cílem sociální práce ve věznicích je pomoc a podpora klientů, kteří s ohledem na individuální možnosti a potřeby vyžadují takovou podporu, především v oblasti řešení aktuálních problémů, k žádoucím změnám u osoby klienta, v prevenci vzniku nových sociálních problémů v důsledku uvěznění a k dosažení účelu trestu“ (Drápal et al., 2021, s. 347).

Lešková (2013) pojednává o tom, že sociální práci s trestanými osobami lze rozdělit do dvou fází, jimiž jsou sociální práce ve výkonu trestu odnětí svobody neboli penitenciární sociální práce a sociální práce po výkonu trestu odnětí svobody neboli postpenitenciární sociální práce. Autorka uvádí, že v prvním zmíněném typu sociální práce ve vězeňství sociální pracovník pomáhá odsouzenému získat sociální výkonnost a připravuje ho na období, kdy dojde k jeho propuštění na svobodu. Autorka dále popisuje, že sociální práce po výkonu trestu odnětí svobody je charakteristická tím, že ukazuje odsouzenému možnosti nekriminálního života, pomáhá při předcházení poruch vzájemných vztahů k společenskému prostředí a současně působí preventivně, kdy se sociální pracovníci svou prací snaží motivovat propuštěné odsouzené k takovému chování, aby u nich jejich jednáním na svobodě nedocházelo k regresi kriminálního chování.

Sociální pracovník přichází do kontaktu s různými osobnostními typy pachatelů trestných činů (socializovaný typ, osobnost neurotického typu, mentálně nedostačivý typ a pachatel psychického typu) (Čírtková, 1998). Drápal et al. (2021) ve své knize mluví o tom, že se každý typ vyznačuje specifickým chováním a sociální pracovníci musí umět s takovými typy pachatelů pracovat. Z tohoto důvodu jsou na sociální pracovníky ve věznicích kladeny náročné odborné požadavky. Autoři dále uvádí, že díky kladení odborných požadavků na sociální pracovníky a práci s klienty, kteří se dostali do rozporu s právním řádem je považována sociální práce ve vězeňství za náročnou a je nutné, aby sociální pracovníci, kteří zde pracují měli odpovídající

kompetence a znalosti. Autoři proto konstatují, že důležitými předpoklady jsou emoční stabilita, odolnost vůči stresu, neexistence psychopatologické symptomatiky, profesní vystupování a znalost penologie, psychologie, práva a speciální pedagogiky. Vašíčková (2013) uvádí, že vedle odborného požadavku mít dle zákona 108/2006 Sb., o sociálních službách úspěšně ukončené vyšší odborné či vysokoškolské vzdělání je současně potřeba, aby sociální pracovník absolvoval Základní odbornou přípravu pro civilní zaměstnance věznice v Akademii vězeňské služby ve Stráži pod Ralskem. Autorka sděluje, že hlavními vyučovacími předměty jsou zde především výkon vazby, výkon trestu odnětí svobody, psychologie, právo, pedagogika, profesní etika, sociologie a sebeobrana (Vašíčková, 2013).

Pro působení sociálního pracovníka ve věznici je nezbytné mít znalosti o bytové a dluhové problematice, o podmínkách přiznávání dávek a důchodů a znalosti z oblasti pracovního práva (Sociální pracovník ve věznici, 2020). Hanzelová (2018) k tématu uvádí, že širší problematiku, kterou se musí sociální pracovník ve věznici zabývat po něm vyžaduje tzv. „univerzálnost“ a schopnost poskytnout vhodnou službu a pomoc. Autorka sděluje, že pomoc musí být poskytována empaticky, na individuální úrovni a s ohledem na to, že sociální pracovník musí brát odsouzeného takového, jaký je. Autorka také pojednává o tom, že osobnost sociálního pracovníka pro práci ve vězeňství musí být vyzrálá. Při výkonu sociální práce ve vězeňství je totiž potřeba, aby pracovník dovedl rozpoznat a nepodlehout manipulaci, která přichází jak ze strany odsouzených, tak rodinných příslušníků odsouzeného. Autorka z tohoto důvodu konstatuje, že práce sociálního pracovníka je vhodná pro lidi, kteří jsou schopni odolávat nepřiměřeným požadavkům odsouzených a současně mají dostatečné profesionální zkušenosti pro výkon profese sociálního pracovníka ve vězeňství (Hanzelová, 2018). Sociální pracovník dále využívá své odborné znalosti při práci v multidisciplinárním týmu, ve kterém řeší náročné životní situace klientů a řešení těchto situací se odehrává na pomezí působnosti více resortů či institucí. „*Multidisciplinární přístup tedy vyžaduje spoluúčast naprosto odlišných disciplín.*“ Funkčnost multidisciplinárního týmu lze spatřit v dosahování pozitivních výsledků při řešení obtížných situací klientů, kdy úkolem sociálního pracovníka je provést psychosociální posouzení a vyhotovit plán, jenž má za cíl zprostředkovat přístup ke komplexní pomoci (Kodymová, 2015, s. 5). Sociální pracovníci ve vězení spolupracují s vychovateli, pedagogy, psychology, speciálními pedagogy či s kolegy z finančního nebo zdravotního odboru (Stárek a Víšek, 2022).

Ve věznicích se nachází různé skupiny odsouzených, kteří mají různé poruchy a diagnózy. Sociální pracovník je tedy schopen díky svým profesionálním zkušenostem pracovat s drogově závislými, duševně nemocnými, starými a nemocnými, oběťmi násilí, pachateli násilí, mladistvými, bezdomovci, cizinci, sexuálními devianty a dalšími, kterým musí umět nabídnout vhodnou službu a pomoc. Nápomocná je jim k tomu metoda sociální práce nazývaná case management neboli případová sociální práce (Vězeňská služba České republiky, © 2023) „*Case management je koordinovaná činnost směřující k podpoře klienta, a to za účasti všech dostupných zdrojů (rodina, odborníci, sociální a zdravotní služby apod.)*“ (Solařová, 2013, s. 4). Sociální pracovník pracuje s klientem na vytvoření individuálního plánu, vyhodnocuje jeho individuální potřeby a zároveň spolu s klientem spolupracuje s ostatními zainteresovanými odborníky (Solařová, 2013). Matoušek (2003) uvádí, že případová práce je založena na přesvědčení, že klient je osoba, která je nejlépe způsobilá řešit své problémy a vychází se z toho, jak klient svou situaci vnímá. Klient by měl být při práci na svém problému co nejaktivnější a sociální pracovník by měl klientovi navrhnout alternativy, z kterých si může sám vybírat (Matoušek, 2003). Problémem však zůstává fakt, že počet odsouzených výrazně převyšuje nad počet sociálních pracovníků ve vězeňství a případovou sociální práci lze realizovat pouze v malém měřítku, i když má pozitivní výsledky (Vězeňská služba České republiky, © 2023).

Dle Novotné (1992) sociální pracovník při své práci musí rozlišovat práci s obviněnými a odsouzenými. Na obviněného se vztahuje presumpce neviny a pracovník musí brát na vědomí, že obviněný může být kdykoliv zbaven obvinění a propuštěn na svobodu. Autorka proto konstatuje, že je práce časově omezená a sociální pracovník se převážně soustředí na řešení aktuálních problémů. Autorka dále uvádí, že při práci s odsouzeným jde o práci dlouhodobou, systematickou a komplexní, kdy se sociální pracovník snaží za pomoci metod sociální pedagogiky a dalších metod sociální práce připravit odsouzeného na propuštění na svobodu a začlenění do společnosti. Autorka sděluje, že práce sociálního pracovníka s odsouzeným začíná velmi brzo po nástupu odsouzeného do výkonu trestu odnětí svobody. Autorka konstatuje, že je důležité, aby se mezi sociálním pracovníkem a odsouzeným budoval dobrý vztah již od začátku. Dobrý vztah by měl být založen na opravdovém zájmu o život odsouzeného, na uznání práva a potřeby se rozhodovat podle vlastního uvážení, na nehodnotícím postoji vůči

odsouzenému a na tom, že informace, které odsouzený sdělí sociálnímu pracovníkovi zůstanou důvěrně zachovány (Novotná, 1992).

Dle Leškové (2013) lze za zahájení práce sociálního pracovníka s odsouzeným považovat uskutečnění vstupního pohovoru, prostřednictvím kterého zjistí, jaká byla jeho sociální situace před nástupem do vězení, popřípadě identifikuje sociální problém, na kterém se s pomocí dalšího odborného personálu pracuje. Autorka uvádí, že sociální pracovník odsouzeného poučí o povinnosti platit výživné, které se vztahuje k nezaopatřeným dětem a v době před propuštěním na svobodu mu pracovník předá informace o poskytované sociální pomoci. Autorka k tomuto tématu také sděluje, že práce sociálního pracovníka ve vězeňství dále zahrnuje i spousta administrativních úkonů, které se týkají evidence a následného třídění těchto informací a záznamů, které jsou potřebné pro výkon činnosti. Sociální pracovník vede osobní kartu odsouzeného, ve které je zaznamenána sociální situace a sociální problémy, které byly zjištěny při vstupním pohovoru a způsob jejich řešení. Do osobní karty pracovník také zaznamenává informace o chování odsouzeného, které se vymyká jeho běžnému chování a vede evidenci o účasti odsouzených na skupinové formě sociální práce, či dle interních předpisů archivuje písemnou korespondenci s úřady (Lešková, 2013).

Dle Hnidkové (2012) musí být sociální pracovník současně schopen pomoci v problematice sestavování návrhu na rozvod manželství, na určení výživného či na určení otcovství. Autorka uvádí, že při výkonu zmíněného povolání je důležitá aktuálnost znalostí pracovníka, a to zejména při poskytování informací o sociálních dávkách či při práci s osobami se zdravotním postižením. Pokud nastane doba, kdy má být odsouzený propuštěn na svobodu, sociální pracovník mu pomáhá kontaktovat místně příslušné pobočky Úřadu práce za účelem zajištění vhodného zaměstnání. Sociální pracovník se podílí a vyjadřuje k návrhu, který se týká rozhodnutí o udělení přerušení výkonu trestu, povolování volného pohybu mimo věznici, dočasného opuštění věznice či účasti odsouzených na akcích mimo věznici (Hnidková, 2012).

Dle Hanzelové (2018) lze mezi další činnosti, jež můžeme zařadit do pracovního harmonogramu sociálního pracovníka ve věznici zahrnout následující činnosti:

„Koordinuje a vyhodnocuje spolupráci s Probační a mediační službou ČR

Podílí se na vytváření koncepce zacházení s odsouzenými, programů zacházení a na zpracování vnitřní diferenciací odsouzených, tj. na základě trestné činnosti a chování

vězně ve výkonu trestu spolurozhoduje o tom, v jakém stupni zabezpečení bude trest vykonán

Zprostředkovává příslušnému orgánu sociálně právní ochrany dítěte pravidelné sledování vývoje dítěte, pokud se jedná o vězněnou matku, která pečuje o dítě v rámci výkonu trestu na specializovaném oddělení pro matky s dětmi (ve Věznici Světlá nad Sázavou)

Pomáhá odsouzeným obstarat doklad totožnosti a průkaz pojištěnce zdravotní pojišťovny.

Podává návrh na výši sociální výpomoci po propuštění z výkonu trestu

Podílí se na výběru odsouzených k zařazení do práce, k rekvalifikacím a k dalšímu vzdělávání

Spolupracuje s orgány sociálního zabezpečení (zajišťuje vězňům přiznání důchodů), úřady práce, soudy, sociálními pracovníky obecních úřadů, úřady obcí)

Navazuje kontakty s blízkými osobami odsouzených, podílí se na řešení sociálních či rodinných problémů“ (Hanzelová, 2018, s. nečíslováno).

Černíková a Sedláček (2002) uvádí, že sociální zázemí odsouzeného, které se skládá z rodiny, příbuzných, přátel či známých je důležité pro jeho úspěšnou reintegraci. Autoři pojednávají o tom, že umístěním odsouzeného do výkonu trestu odnětí svobody se stává problematické udržovat formální i neformální sociální vztahy a velmi často se stává, že rodina či přátelé s odsouzeným přeruší jakýkoliv kontakt a vztahy ukončují. Autoři k tématu dodávají, že ukončení vztahů má za následek ztrátu dosavadního sociálního zázemí a v této chvíli se životní perspektivy stávají nejisté. Odsouzenému začíná docházet, že se po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody již nemůže vrátit domů za rodinou a že ztratil podporu při novém začleňování do společnosti. Autoři dále uvádí, že s přerušením kontaktu s rodinou odsouzený současně přichází o možnost finanční výpomoci v krizových situacích či zasílání balíčků. Proto je pomoc sociálního pracovníka v udržování a navazování vztahů s rodinou velmi důležitá součást pracovní náplně (Černíková a Sedláček, 2002).

Hanzelová (2018) sděluje, že sociální pracovník ve vězeňství pracuje s tzv. nedobrovolnými klienty. Tato spolupráce je typická především neochotou zapojit se do socioterapeutického procesu, a proto se jedná o práci velmi náročnou. Z tohoto důvodu

autorka uvádí, že důležitá součást práce s odsouzenými je motivace pro práci na sobě samém a jež je spjata s problémem povrchní motivace s cílem bezkonfliktně splnit požadavky, které jsou na odsouzené kladené. Práce na sobě samém je však bez osobního zvnitřnění a často má za následek recidivu (Hanzelová, 2018). Pro úspěšnou a profesionální práci, jež zahrnuje práci s odsouzeným, která vede k přesvědčení odsouzeného, že změnu dělá pro sebe, nikoli pro odměnu v průběhu výkonu trestu, je třeba, aby sociální pracovník dodržoval etické principy, které vychází z humanitních a náboženských ideálů (Lešková, 2013; Hanzelová 2018). Sociální pracovník musí tedy vycházet z následujících principů:

„Nevnucovať odsúdenému vopred daný systém starostlivosti, akceptovať a rešpektovať odsúdeného takého, aký je

Umožnit odsúdenému uskutočniť právo na seberealizáciu tak, aby neporušoval stanovené právne predpisy a rovnaké právo u ostatných odsúdených osob

Rešpektovať základné ľudské práva a princípy sociálnej spravodlivosti tak, jako sú vyjadrené vo Všeobecnej deklarácii ľudských práv a slobôd a iných medzinárodných zmluvách

Vylúčiť diskrimináciu na základe veku, pohlavia, farbi pleti, rasy, náboženstva, jazyka, politického presvedčenia a poskytnúť pomoc, poradiť odsúzeným, ktorí to potrebujú

Rešpektovať súkromie a zachovávať diskrétnosť

Kooperovať s väznenými osobami při hledání postupov a riešení v ich záujme s prihliadnutím na záujmy ďalších zainteresovaných osob

Priviesť väznené osoby k prevzatiu zodpovednosti za stanovený postup, ktorý ovplyvní ich život a obmeziť donucovacie prostriedky

Uplatňovať nezlučiteľnosť sociálnej práce s priamou, nepriamou podporou skupín, jednotlivcov, organizácií, ktoré utláčajú občanov, týrajú ich, ponižujú alebo používajú iné formy šikanovania“ (Lešková, 2013, s. 57).

3. Vlastní výzkum

V této části bakalářské práce bylo uskutečněno a poté vyhodnoceno výzkumné šetření, které zahrnovalo provedení rozhovorů s osmi komunikačními partnery. Těmito partnery byli sociální pracovníci, kteří pracují ve věznicích. Aby bylo výzkumné šetření úspěšné, musely být předem připraveny důležité předpoklady, kdy by bez těchto předpokladů realizace výzkumné části bakalářské práce nebyla možná. K dosažení potřebných výsledků bylo nutné stanovit cíl práce a výzkumné otázky.

3.1. Cíl výzkumu

Cílem výzkumu v praktické části bakalářské práce bylo podrobně zmapovat aktuální činnosti a problémy sociální práce v českém vězeňství, které se při výkonu této profese vyskytují. A současně uvést, jaká řešení dotazovaní sociální pracovníci k dané problematice navrhnou.

3.2. Výzkumné otázky

Hendl (2016, s. 38) popisuje výzkumnou otázku jako „*otázku týkající se procesu, fenoménu, aspektu, který se bude zkoumat*“. Pro tuto bakalářskou práci byly stanoveny dvě výzkumné otázky.

VO1: Jaké jsou činnosti a pracovní náplň sociálního pracovníka při prvním kontaktu s odsouzeným, v průběhu výkonu trestu a před či po propuštění odsouzeného z VTOS?

VO2: S jakými problémy se potýkají sociální pracovníci při výkonu sociální práce ve vězeňství a jaká navrhnou řešení?

3.3. Výzkumný soubor

Pro zrealizování výzkumné části této bakalářské práce byl výzkumný soubor vybrán záměrným výběrem. Reichel (2009) sděluje, že záměrným výběrem je výběrový soubor, který má podobné vlastnosti a znaky, tzv. sociodemografické ukazatele a na základě těchto ukazatelů je zvolen. Kritériem pro bakalářskou práci a výběr výzkumného souboru byl sociální pracovník pracující v českém vězeňství.

3.4. Realizace výzkumu

V rámci hledání sociálních pracovníků, kteří by byli ochotni zúčastnit se výzkumného šetření s cílem provedení polostrukturovaného rozhovoru, jenž byl zvolen jako kvalitativní metoda sběru dat, jsem během ledna prostřednictvím e-mailu oslovila jednotlivé věznice s prosbou, aby mě jednotliví sociální pracovníci v případě zájmu zúčastnit se výzkumu kontaktovali. Kladná zpětná vazba přišla celkem od 8 sociálních pracovníků pracujících ve věznicích a data, která jsem získala rozhovorem s těmito pracovníky, sloužila jako zdroj informací pro zrealizování výzkumné části.

Po oslovení a kladné odezvě účastníků výzkumu jsem se telefonicky či prostřednictvím e-mailu se sociálními pracovníky domluvila na konkrétním termínu a čase, ve kterém proběhla realizace výzkumu. Před uskutečněním rozhovorů bylo také potřeba sepsat žádost o povolení vstupu do věznice, kde bylo nutné napsat účel vstupu do věznice. Všechny rozhovory byly uskutečněny během února v prostorách jednotlivých věznic.

Před uskutečněním rozhovorů jsem měla v souladu s praxí realizace polostrukturovaných rozhovorů připravenou sadu otázek, od kterých jsem se mohla v průběhu rozhovoru odchýlit, změnit pořadí, či položit doplňující otázku, aby bylo dosaženo maximální vytiženosti rozhovoru. Scénář rozhovoru byl vytvořen na základě znalostí získaných při psaní teoretické části bakalářské práce. Pozornost byla věnována především činnostem, které sociální pracovníci vykonávají při prvním kontaktu s odsouzeným, v průběhu VTOS či činnostem sociálního pracovníka v období před propuštěním odsouzeného z VTOS. Zároveň jsem se v souladu s cílem výzkumu v rozhovoru zaměřila na problémy, se kterými se sociální pracovníci během výkonu svého povolání potýkají. Další průběh rozhovoru se vyvíjel podle zkušeností jednotlivých sociálních pracovníků.

Před samotným zahájením jednotlivých rozhovorů jsem se jednotlivým sociálním pracovníkům představila a zároveň jsem na úvod shrnula základní údaje týkající se bakalářské práce. Konkrétně jsem sdělila na co je má práce zaměřena a jaký je její cíl. Tyto kroky jsem považovala za důležité před začátkem realizace rozhovorů. Dále jsem sociální pracovníky upozornila na to, že všechna data budou anonymně využita pouze pro účely bakalářské práce.

Vězeňská služba České republiky na svých internetových stránkách uvádí: „*Je zakázáno vpustit do střeženého objektu zjevně podnapilé osoby nebo osoby pod vlivem*

toxických látek a drog a osoby, které odmítnou odevzdat do úschovy zbraň, mobilní komunikační nebo záznamové zařízení včetně nosičů dat!!!“ (Vězeňská služba České republiky, © 2024). Z důvodu nemožnosti vzít si do prostor věznice nahrávací zařízení, jsem si jednotlivé informace z rozhovorů zapisovala na papír. Některé výpovědi sociálních pracovníků, které mi přišly zajímavé jsem si na papír zaznamenala doslova.

3.5. Etika výzkumu

Hendl (2016, s. 157) ve své knize uvádí, že „*etické otázky hrají ve společenskovědním výzkumu důležitou roli*“. Z tohoto důvodu byly informace uvedené v této práci napsané tak, aby po přečtení nebylo možné poznat, o které sociální pracovníky se jedná.

Hendl (2016) dále sděluje, že podstatou etického výzkumu je informovaný souhlas. Dle autora se jedná o „*standardní dokument v každém typu výzkumu s lidskými jedinci*“ (Hendl 2016, s. 158). Informovaný souhlas obsahuje zejména údaje o dobrovolnosti, anonymitě či účelu výzkumu. Souhlas byl vyhotoven ve dvou stejnopisech. Jeden výtisk jsem si založila a druhý jsem předala účastníkovi výzkumu.

Pro lepší přehlednost a zachování anonymity jsem sociální pracovníky pro účely této práce nazvala „*komunikačními partnery*“ a označila je KP1-KP8.

3.6. Výsledky

V rámci výzkumu vznikl jeden výzkumný soubor. Tento soubor se skládá z komunikačních partnerů, jimiž jsou sociální pracovníci ve vězeňství. Data získaná od těchto komunikačních partnerů byla zpracována pomocí techniky otevřeného kódování, kde vznikly jednotlivé kódy, na základě kterých bylo vytvořeno celkem 11 kategorií.

K1 – Sociodemografické údaje o komunikačních partnerech

Kategorie č. 1 znázorňuje údaje o komunikačních partnerech. Je zde uvedeno pohlaví dosažené vzdělání, délka praxe, typ věznice a také je zde uvedeno oddělení dle stupně zabezpečení.

K2 – Prvotní kontakt

Kategorie č. 2 je zaměřena na fázi, kdy sociální pracovník s odsouzeným přichází prvně do styku a jsou zde popsány činnosti a kroky, které sociální pracovník v rámci prvního kontaktu s odsouzeným vykonává.

K3 – Práce sociálního pracovníka s odsouzeným během výkonu trestu odnětí svobody

Kategorie č. 3 se zabývá detailnějším popisem toho, jaké činnosti sociální pracovník provádí a jaké úkony směrem k odsouzenému během výkonu trestu odnětí svobody odsouzeného zajišťuje.

K4 – Spolupráce s rodinou

Kategorie č. 4 je zaměřena na spolupráci sociálního pracovníka ve vězeňství s rodinou odsouzeného, který se nachází ve výkonu trestu odnětí svobody. Jsou zde popsány kroky a činnosti, které sociální pracovník v rámci této spolupráce provádí.

K5 – Spolupráce s organizacemi a dalšími profesemi či institucemi

Kategorie č. 5 je zaměřena na spolupráci sociálního pracovníka ve vězeňství s dalšími odbornými profesemi a na spolupráci s dalšími organizacemi. Jsou zde uvedeny názvy konkrétních organizací, se kterými komunikační partneři spolupracují. Zároveň jsou zde zmíněny odborné profese a další instituce, se kterými sociální pracovníci spolupracují.

K6 – Programy

Kategorie č. 6 je zaměřena na možnosti programů pro odsouzené, kteří se nachází ve výkonu trestu odnětí svobody.

K7 – Proces propouštění

Kategorie č. 7 je zaměřena na proces propouštění odsouzeného z výkonu trestu. Jsou zde popsány činnosti, které sociální pracovník v této fázi vykonává a co zajišťuje.

K8 – Problémy sociální práce ve vězeňství

Kategorie č. 8 se zabývá popisem problémů, které komunikační partneři vnímají při výkonu svého povolání.

K9 – Řešení

V kategorii č. 9 jsou popsána řešení, která komunikační partneři navrhují k uvedeným problémům, se kterými se během výkonu profese potýkají.

K10 – Zvýšení efektivity sociální práce

V kategorii č.10 jsou popsány nápady komunikačních partnerů, které by mohly zvýšit efektivitu a účinnost sociální práce ve vězeňství.

K11 – Náročné aspekty sociální práce

V kategorii č. 10 jsou popsány náročné aspekty, které komunikační partneři vnímají při výkonu svého povolání jako sociálního pracovníka ve vězeňství.

Kategorie č. 1 – Sociodemografické údaje o komunikačních partnerech

Tato kategorie je zaměřena na popsání sociodemografických údajů, což jsou základní informace o komunikačních partnerech. Tyto informace slouží k charakteristice komunikačních partnerů, jež se zapojili do výzkumu a v rámci této kategorie byly zjišťovány informace o pohlaví, délce praxe a dosaženém vzdělání. Dále byly zjišťovány informace o typu věznice a o odděleních dle stupně zabezpečení, ve kterém komunikační partneři pracují. Tyto údaje byly zaznamenány z důvodu lepší představy o

výzkumném vzorku a pro lepší přehlednost jsou všechny údaje znázorněny v tabulce č. 1.

Tabulka 1 – Komunikační partneři

Komunikační partneři	Pohlaví	Dosažené vzdělání	Délka praxe	Typ věznice	Oddělení dle stupně zabezpečení
KP1	muž	magisterské	6 let	se zvýšenou ostrahou	střední, vysoký
KP2	žena	magisterské	15 let	s ostrahou	nízký, střední, vysoký
KP3	muž	bakalářské	1,5 roku	s ostrahou	nízký, střední, vysoký
KP4	žena	bakalářské	18 let	s ostrahou	nízký, střední, vysoký
KP5	žena	magisterské	8 let	s ostrahou	nízký, střední, vysoký
KP6	žena	bakalářské	10 let	s ostrahou	nízký, střední, vysoký
KP7	žena	magisterské	7 let	s ostrahou	nízký, střední, vysoký
KP8	žena	magisterské	17 let	s ostrahou	nízký, střední, vysoký

Zdroj: vlastní výzkum

V tabulce č. 1 jsou uvedeni komunikační partneři, pohlaví, dosažené vzdělání, délka praxe, typ věznice a oddělení dle stupně zabezpečení.

Do výzkumu bylo zapojeno celkem 8 komunikačních partnerů, z nichž 6 bylo ženského pohlaví, pouze dva komunikační partneři byli muži. Vzdělání komunikačních partnerů je ve větší míře magisterské. KP3, KP4, KP6 dosáhli bakalářského titulu. Délka praxe se u komunikačních partnerů liší, KP4 má ze všech komunikačních partnerů nejdelší praxi, která činí 18. let. KP8 pracuje ve vězeňství pouze o jeden rok méně než KP4 a nejkratší praxi má KP3, jehož délka praxe činí 1,5 roku. Všichni komunikační partneři, kromě KP1 pracují ve věznici s ostrahou. KP1, který pracuje ve věznici se zvýšenou ostrahou, pracuje na odděleních se středním a vysokým stupněm zabezpečení. Ostatní komunikační partneři pracují na odděleních se všemi stupni zabezpečení. Tj. nízký, střední a vysoký stupeň zabezpečení.

Kategorie č. 2 – Prvotní kontakt

Druhá kategorie pojednává o tom, jak probíhá prvotní setkání sociálního pracovníka s odsouzeným a jaké činnosti a kroky sociální pracovníci v rámci prvního kontaktu s odsouzeným dělají.

Tato kategorie byla vytvořena na základě otázky „*Jaké činnosti a kroky podnikáte jako sociální pracovník při prvním setkání s nově odsouzeným*“.

KP8 na úvod uvedl: „*My jako sociální pracovníci se k němu dostaneme, když ještě není přijatý do naší věznice. Jako do kmenový věznice myslím. On je na oddělení a když si napíše žádost, tak ty jeho požadavky řeším. Může třeba chtít kontaktovat rodinu, protože ta rodina vůbec neví, že je ve výkonu. No, tak tu rodinu kontaktuju. Nebo jsem taky řešila situaci, kdy měl odsouzený doma kočku a řekl mi, že nemá vůbec nikoho blízkého, kdo by se o ni postaral, tak jsem zajišťovala to, aby ta kočka doma nechcipla*“.

Všichni KP se shodli na tom, že v rámci prvního kontaktu s odsouzeným provádí vstupní pohovor, ve kterém se odsouzeného ptají na 4 oblasti, jež popsali jako oblast bydlení, financí, zaměstnání a oblast rodiny a vztahů. KP1 k této otázce sdělil: „*Ten vstupní pohovor, ten je pro mě jako pro sociálního pracovníka stěžejní*“.

KP2, KP3, KP5 a KP7 uvedli, že se v rámci vstupního rozhovoru snaží získat takové informace, aby si dovedli lépe představit, s kým budou pracovat. KP2 k tomuto sdělil: „*No, já se o tom odsouzeným snažím zjistit co nejvíc informací, koho vlastně mám před sebou. V čem, jako v jaké oblasti bude potřebovat pomoc. Často se stává, že to není prvotrest, tak se můžu podívat i do systému vězeňské informační služby*“.

KP3 dodal: „*Já se s nima snažím dostat k jádru věci. Oni ze sebe dělají lepší, než jsou. Tak je požádám o to, aby byli upřímní, protože se společně chceme zaměřit na to, co mu nejde, v čem pohořel a chceme začít budovat novou osobnost*“.

K oblasti zaměstnání KP1 vypověděl, že s odsouzeným vede rozhovor, ve kterém posuzuje, jestli byl odsouzený za poslední 3 roky aktivní, a to i včetně výkonu trestu a zda byl v evidenci úřadu práce. KP1 dále sdělil: „*Ptám se ho i na to, jaký profese ovládá, čím je vyučený a jaký by mohl najít uplatnění po výkonu trestu. Já osobně například při rozhovoru odsouzenému popíšu pracovní možnosti, který jsou ve věznici nabízený. No a taky s nima mluvím o tom, jaké jsou možnosti studia u nás ve věznici. Sděluju jim, že mají možnost vystudovat dvouletý obor strojího mechanika nebo desetiměsíční kurz elektronika*“.

KP2 také v rozhovoru uvedl, že zjišťuje, kde odsouzený pracoval, jestli pracoval legálně nebo nelegálně, jestli měl nějaké brigády a zároveň zjišťuje, jestli je v evidenci úřadu práce. KP4 se o evidenci uchazečů na úřadu práce zmínil také a sdělil k tomu: „*Ptám se ho, jestli je v evidenci na úřadu práce. Když mi řekne, že jo, tak zařizuju to, aby mu evidenci na úřadu práce ukončili, aby ho*

sankčně nevyřadili, protože neplnil povinnosti uchazeče o zaměstnání a on by potom nemohl žádat o dávky“.

U oblasti financí KP2 uvedl, že se v rámci vstupního pohovoru zajímá o dluhy a pokud zjistí, že odsouzený dluhy má, tak mu doporučí spolupráci s neziskovkou, kdy tuto možnost odsouzení podle výpovědi KP2 využívají často. KP2 ještě k otázce, kterou autorka položila dodal: *„A vlastně když v rámci administrativy nařukám zprávu a zadám informace do počítače, tak nám vyjede škála rizik a z té se potom tvoří program zacházení, který tvoří speciální pedagog. No a když vyjede riziko u financí, tak má ten odsouzený povinnost se účastnit finanční aktivity“.*

K oblasti bydlení například KP1 uvedl: *„Když se odsouzeného ptám na bydlení, tak zjišťuju bydliště, odkud přišel do výkonu a taky se ho ptám na bydliště, kam se bude vracet a jestli má vůbec kde bydlet, jaký má jako možnosti a jestli to třeba není bezdomovec. V tom našem systému jdu ještě víc dopodrobna, protože zjišťuju, jaké bylo to prostředí, ve kterém bydlel a jestli existuje možnost návratu do bezproblémového bydlení“.*

K oblasti rodiny a vztahů KP1, KP3, KP4, KP5 a KP6 vypověděli, že se během vstupního rozhovoru ptají na rodinné příslušníky, se kterými má odsouzený zájem udržovat kontakt během výkonu trestu odnětí svobody, anebo zda má odsouzený vyživovací povinnost. KP1 k tomu uvedl: *„V rámci prvního kontaktu s odsouzeným taky zjišťuju, jaký jsou rodinné poměry. Ptám se ho na celý příbuzenstvo a na lidi, se kterými má odsouzený zájem udržovat kontakt. Zajímám se taky o veškerou podporu zvenčí a jestli ta podpora bude funkční i po dobu výkonu trestu, a i po propuštění. Tuhle činnost spatřuju jako hodně důležitou, aby neztratil kontakt s vnějškem“.*

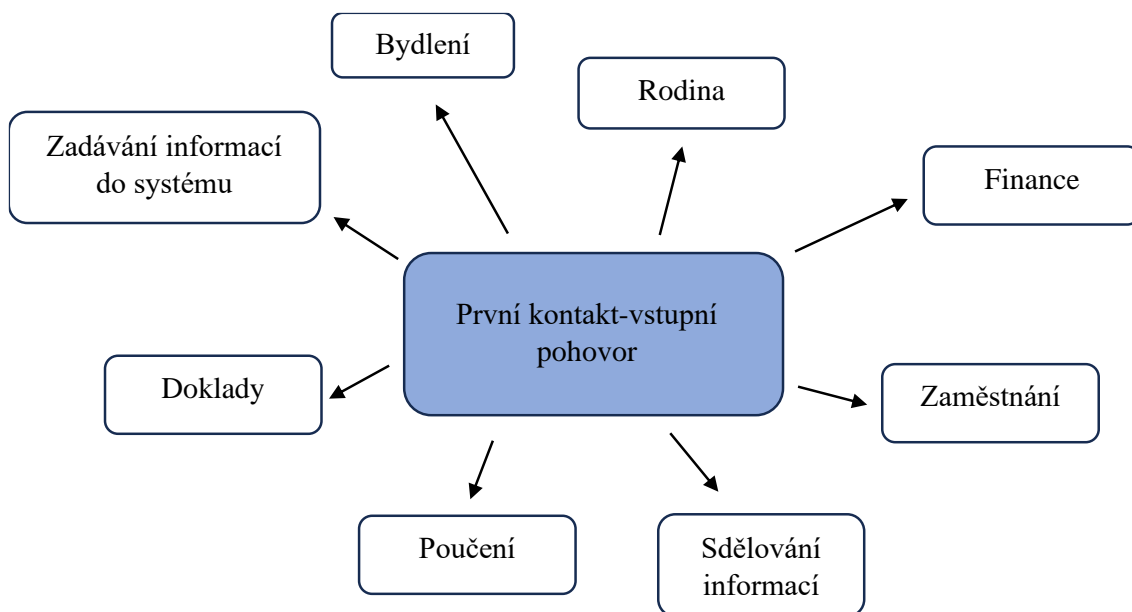
KP2, KP3, KP4, KP5, KP7 a KP8 se v rozhovoru zmínili o tom, že v rámci vstupního pohovoru zjišťují, zda má odsouzený občanský průkaz a ostatní doklady. KP2 k tomu sdělil: *„Já zjišťuju, jestli má občanský průkaz, protože my, jako sociální pracovníci, máme povinnost ho při odchodu vybavit občanským průkazem. Pokud tu občanku nemá, tak zjišťuju, proč jí nemá“.* KP8 vypověděl, že když u nich odsouzený není kmenově a neví se, zda ve věznici za čtrnáct dní ještě bude, tak kartičku VZP, rodný list a občanský průkaz neřeší oni, ale řeší to až sociální pracovníci v kmenové věznici. KP8 ale dodal, že odsouzenému sdělí, ať si zajistí rodný list, že ho bude potřebovat pro vytvoření

občanky. Pokud odsouzený rodný list nemá, tak KP8 zkontaktuje pracovníky matricy, kteří KP8 zašlou rodný list pro úřední účely, který zůstane ve spise.

KP1 ještě v rozhovoru vypověděl, že v rámci prvního kontaktu s odsouzeným sdělí motivační prvky. „*Já vlastně ještě u pohovoru popíšu motivační možnosti a prvky, aby odsouzení na sobě pracovali. Máme tu motivační, prostupný skupiny, který jsou vnitřně diferenciovány. Tady jsou rozděleny do 3 skupin, na úvod dostávají dvojku a je jenom na nich, jestli se dostanou do jedničky nebo do trojky. Má to pro ně určitý výhody*“.

KP1 a KP7 sdělili, že při prvním kontaktu s odsouzeným odsouzeného poučí o právech a povinnostech. KP4 uvedl, že v rámci prvního kontaktu s odsouzeným poučí odsouzeného o spolupráci se sociálním kurátorem a s probační a mediační službou, aby odsouzený věděl, na koho se může obrátit. KP4 na otázku, kterou autorka položila ještě dodal, že odsouzeného seznámí s náplní sociálního pracovníka a poskytne mu informace o tom, v čem mu může jako sociální pracovník pomoci. KP6 naopak sdělil, že se odsouzeného při prvním setkání ptá na to, jestli odsouzený očekává nějaké problémy a zároveň odsouzenému sděluje, že ho může kontaktovat.

Všichni komunikační partneři uvedli, že získané informace ze vstupního rozhovoru vkládají do systému.

Obrázek 1 První kontakt

Zdroj: vlastní výzkum

Kategorie č. 3 – Práce sociálního pracovníka s odsouzeným během výkonu trestu odnětí svobody

Protože i sociální pracovníci hrají klíčovou roli v podpoře a reintegraci odsouzených, tak se tato kategorie zaměřuje na práci sociálního pracovníka s odsouzeným během výkonu trestu odnětí svobody.

Tato kategorie byla vytvořena na základě otázky „*Jaká je Vaše běžná pracovní náplň s odsouzeným během výkonu trestu?*“

KP2 v úvodu odpovědi na tuto otázku uvedl: „*Tu sociální práci dělám na zakázku. Co má odsouzený potřebu řešit, to řeším. Pracuju prostě na základě žádostí. Nově tu taky máme takovou možnost, kiosek tomu říkáme, kdy odsouzení napíšou svoji žádost přes počítač a mně se ten požadavek zobrazí v mailu. My jsme takoví zprostředkovatelé se světem venku*“. Skutečnost, že sociální pracovníci pracují na základě požadavků v rozhovoru potvrzují i ostatní komunikační partneři.

KP1, KP7, KP8 během rozhovoru sdělili, že v průběhu výkonu trestu řeší a zajišťují občanské průkazy. KP7 k tomuto sdělil: „*Já během výkonu trestu odsouzeného řeším hodně občanský průkazy. Spolupracuju s městským úřadem, protože zajišťuju občanky před výstupem odsouzeného a měsíčně jich zařídím okolo 20 až 30*“. KP1 a KP6 uvedli, že během výkonu trestu odsouzeným zajišťují kartičky zdravotní pojišťovny a KP1 s KP8 v rozhovoru sdělili, že odsouzeným zajišťují rodné listy.

Všichni komunikační partneři vypověděli, že v průběhu práce s odsouzeným, který se nachází ve výkonu trestu odnětí svobody spolupracují s orgány veřejné správy. KP3 v rozhovoru uvedl: „*Během výkonu trestu s odsouzeným řeším často důchody. Někdy si zažádá o informaci o důchodu, tak mu jí poskytnu. Někdy se ptají, jestli mají nárok na důchod. Já jsem takovej zprostředkovatel důchodu, protože komunikuju s OSSZ, kdy odsouzenému pomůžu vypsát originál tiskopisy a odešlu je na správu*“. S orgány veřejné správy spolupracují i KP1, KP4, KP5, KP6 a KP8, kteří v rozhovoru sdělili, že během práce s odsouzeným zajišťují matriční úkony a řeší skutečnosti, které spadají do agendy matrik. KP4 například uvedl, že řešil změnu jména a příjmení. KP1 a KP5 k tomuto sdělili, že během práce s odsouzeným, kteří se nachází ve výkonu trestu odnětí svobody řešili určení otcovství. KP4, KP7 sdělili že v rámci spolupráce s pracovníky úřadů spolupracují se sociálními kurátory a KP2 v rozhovoru sdělil, že spolupracuje s orgánem sociálně-právní ochrany dětí.

KP1, KP2 a KP4 uvedli, že při práci s odsouzeným během výkonu trestu řeší exekuce a insolvence. KP1 k tomuto sdělení uvedl: „*Velmi často řeším problematiku exekucí a insolvenčí, protože pracuju s odsouzenými pracujícími*“.

KP1 a KP2 k otázce, kterou autorka položila, sdělili, že jsou součástí výběrové komise pro zařazení odsouzeného do práce. KP1 k tomu uvedl: „*My jako sociální pracovníci se taky účastníme výběrových komisí pro práci na jednotlivé pracoviště. Spolu s dalšími odbornými zaměstnanci v týhle komisi zasedáme každý týden a posuzujeme tam vhodnost zájemce o práci*“.

KP2 a KP8 sdělili, že během výkonu trestu odnětí svobody jako sociální pracovníci pracují s odsouzenými cizinci. KP2 sdělil: „*Já mám taky na starosti odsouzené cizince. Řeším s nimi pobytové záležitosti a komunikuju s konzulárním úřadem. No, taky ty odsouzený cizince připravuju na realizaci trestu vyhoštění, aby věděli, co se bude dít*“.

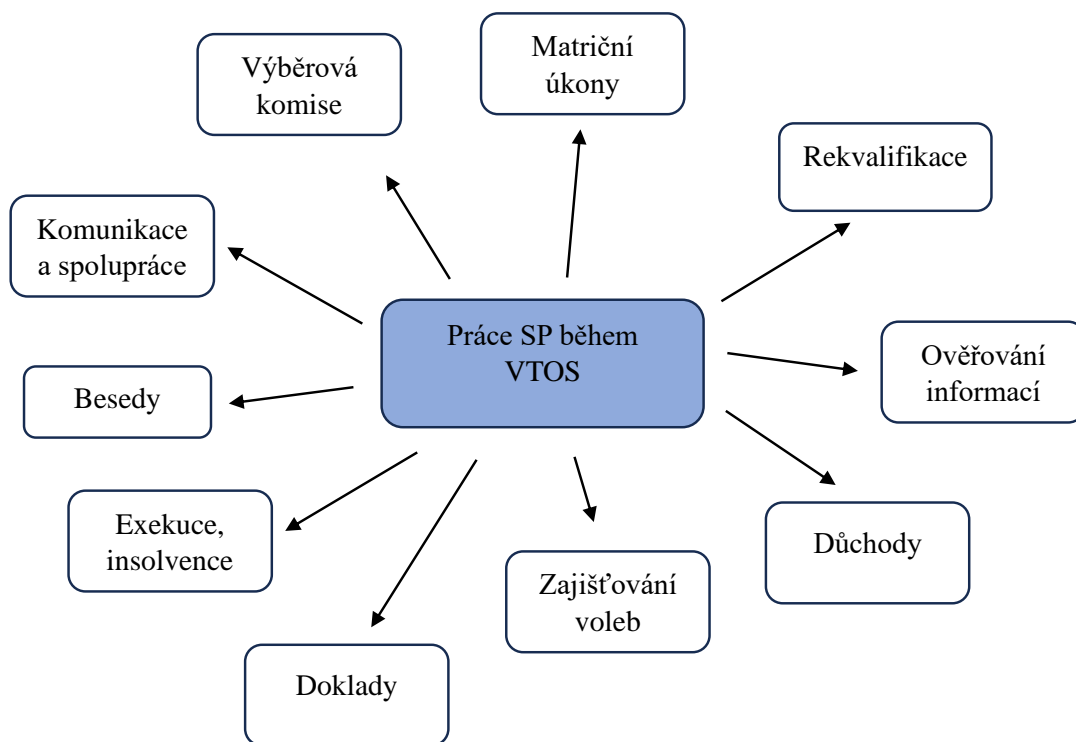
KP8 k tomu dodává, že nově mají ve věznici překladáč, který jim usnadňuje komunikaci.

KP3 a KP6 v rozhovoru zároveň uvedli, že ověřují okolnosti, které jim odsouzení sdělili.

KP1 na otázku, kterou autorka položila, ještě uvedl: „*Jinak já mám ještě specifikaci, kdy mám na starosti rekvalifikace. Spolupracuju s úřadem práce a zajišťujeme certifikované rekvalifikační kurzy, jako je obsluha vysokozdvížného vozíku nebo základy práce s počítačem. Teď se snažíme připravovat další, ale vše je to závislý od peněz*“.

KP8 jako jediný v rozhovoru sdělil: „*My jako sociální pracovníci zajišťujeme tady ve věznici volby*“.

KP8 také vypověděl, že zajišťuje besedy pro odsouzené a současně sdělil, že už se mu stalo, že řešil situaci, kdy odsouzený od lékaře dostal poukaz na brýle, kdy k tomuto sdělení uvedl, že oni jako sociální pracovníci ve věznici domluvili možnost, aby si odsouzení mohli koupit „univerzální“ brýle v kiosku.

Obrázek 2 Práce SP s odsouzeným během VTOS

Zdroj: vlastní výzkum

Kategorie č. 4 – Spolupráce s rodinou

Černíková a Sedláček (2002) pojednávají o tom, že při umístění odsouzeného do výkonu trestu odnětí svobody bývá problematické udržovat vztahy a stává se, že odsouzený přichází o sociální vazby, a proto je důležité, aby sociální pracovník odsouzenému pomáhal v navazování a udržování vztahů.

Tato kategorie se tedy zaměřuje na spolupráci sociálního pracovníka s rodinou odsouzeného, který se nachází ve výkonu trestu odnětí svobody a byla vytvořena na základě otázky „*Jaké činnosti v rámci spolupráce s rodinou vykonáváte?*“

KP2, KP3, KP4, KP6, KP7 v rozhovoru sdělili, že povolují kontakty, s kým může odsouzený telefonovat. KP6 k tomuto uvedl: „*No, taky schvaluju telefonní čísla, kam může odsouzený telefonovat. Striktně dodržuju podle občanskýho zákoníku, kdo je osoba blízká. Odsouzený má právo podle zákona 169/1999 Sb., telefonovat i s osobou jinou, než blízkou, ale to povoluju jen ve výjimečných případech, když třeba odsouzený nikoho nemá*“. KP7 sdělil „*Schvaluju kontakty, se kterými může odsouzený telefonovat. Nebo ty telefonní čísla taky mažu ze seznamu povolených, protože jaké číslo není na tom povoleném seznamu, tam se odsouzený nedovolá*“.

KP1, KP2, KP4, KP6 a KP7 v rozhovoru sdělili, že během práce s odsouzeným, který se nachází ve výkonu trestu často řeší výživné.

KP2 k otázce, kterou autorka položila uvedl: „*Já s rodinou pracuju vždy na základě požadavku odsouzeného. Já rodinu nekontaktuju, ale když třeba odsouzený řekne, že má manželka finanční potíže, tak jí poskytnu informace o dávkách*“. To se shoduje s výpovědí KP8, který se také zmínil o práci na základě požadavků a který k otázce sdělil: „*S odsouzeným pracuju na základě požadavků. Třeba odsouzeným vystavuju ‚Potvrzení o výkonu trestu odnětí svobody‘. To chtějí třeba pro manželku, když si jde žádat o dávky*“.

Spolupráce sociálního pracovníka s rodinou odsouzeného je zřetelná i z výpovědí KP5 a KP8. KP5 sdělil: „*Já s rodinou pracuju například v případě, když mi maminka zavolá, že s ní syn nemluví a ptá se mě, jak se má. Ona volá vyděšená, že s ní nekomunikuje, ale že chce poslat peníze, tak jí sdělím, ať žádné peníze nikam neposílá*“. KP8 vypověděl: „*Taky jsem řešila situaci, kdy se odsouzený a jeho družka pokoušeli o otěhotnění prostřednictvím umělého oplodnění. Jenže k tomu potřeboval občanku, tak jsem psala doporučující stanovisko k tomu, aby byla do reprodukčního centra datovkou zasláná kopie občanky*“.

KP1 a KP8 v rozhovoru uvedli, že v průběhu práce s odsouzeným řeší sňatky, rozvody nebo pohřby. KP8 k tomuto vypověděl: „*Já hodně píšu stanoviska, který pak schvaluje nebo zamítá ředitel. Třeba jsem psala stanovisko sociálního pracovníka, kdy došlo u odsouzeného k úmrtí člena rodiny a ten odsouzený žádal o možnost zúčastnit se pohřbu. Musela jsem ověřit vzniklé skutečnosti, které se týkali toho úmrtí, jestli ta dotyčná osoba fakt zemřela a na základě těch zjištěných skutečností vždy buď napíšu doporučující stanovisko, nebo nedoporučující stanovisko*“.

KP2, KP3, KP4, KP5 a KP8 v odpovědi na otázku sdělili, že často spolupracují s dětskými domovy a jinými zařízeními pečující o nezletilé děti. KP4 k tomu sdělil: „*V případě, že je dítě na útěku, tak jsem v kontaktu s dětským domovem, pro případ, kdyby se dítě tátovi ozvalo, tak abych dětskému domovu dala vědět*“. KP5 vypověděl: „*Nedávno jsem s dětským domovem řešila souhlas s píchnutím náušnic, protože matka byla zbavena rodičovské odpovědnosti a otec je ve výkonu trestu*“. KP8 uvedl: „*Nebo když nám z klokánku přijde souhlas o umístění dítěte v klokánku, tak zajišťuju to, aby*

ten souhlas odsouzený podepsal a dovysvětlím mu, o co jde. Ten souhlas pak naskenuju a pošlu ho zpátky do toho klokánku“.

KP1 a KP2 v rozhovoru vypověděli, že zajišťují Skype hovory. KP1 ke zprostředkování kontaktu odsouzeného s rodinou ještě uvedl: „Taky zajišťuju návštěvy ve věznici, protože rodina má v souladu se zákonem nárok 1× za měsíc na 3 hodiny pro 4 osoby na standardní návštěvu s odsouzeným“.

KP2 a KP8 v odpovědi na otázku také dodali, že spolupracují s orgánem sociálně-právní ochrany dětí.

Obrázek 3 SP ve vztahu k rodině odsouzeného

Zdroj: vlastní výzkum

Kategorie č. 5 – Spolupráce s organizacemi a dalšími profesemi či institucemi

Tato kategorie je zaměřena na spolupráci sociálního pracovníka ve vězeňství s organizacemi, odbornými profesemi a dalšími institucemi.

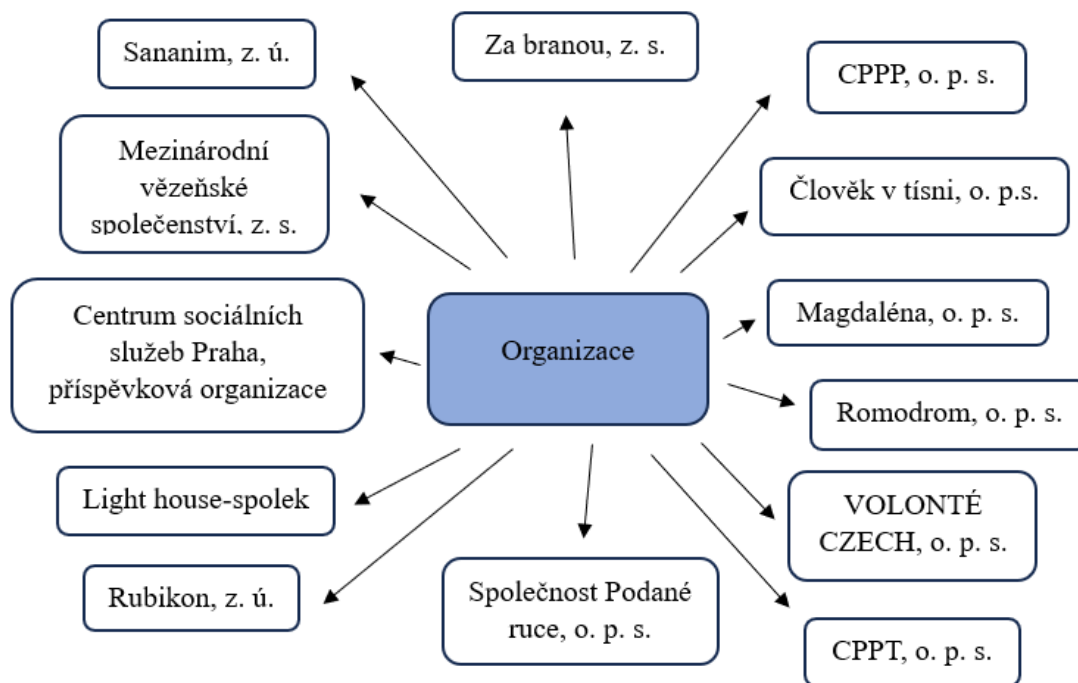
Kategorie byla vytvořena na základě dvou otázek. *S jakými organizacemi spolupracujete? S jakými dalšími profesemi spolupracujete?*

KP2 na otázku, s jakými organizacemi spolupracuje jako jediný sdělil: „Já přímo s nikým nespolečně pracuju, ale pokud odsouzený vznesne žádost, která se třeba týká toho, že

by chtěl navázat spolupráci s nějakou organizací, tak mu o té organizaci řeknu základní informace a předám ho jiné kolegyni“.

KP1, KP3, KP4, KP5, KP6, KP7 se v rozhovoru shodli, že spolupracují s Rubikonem, z. ú., se Společností Podané ruce, o. p. s., a VOLONTÉ CZECH, o. p. s., KP1 kromě již zmíněných organizací sdělil, že ještě spolupracuje s Člověkem v tísní, o. p. s., Lighthouse spolkem a s Centrem protidrogové prevence a terapie, o. p. s. KP8, stejně jako KP1, KP3, KP4, KP5, KP6 a KP7, vypověděl, že spolupracuje s Rubikonem, z. ú., ale v rozhovoru oproti ostatním KP8 zmínil, že spolupracuje s Mezinárodním vězeňským společenstvím, z. s., se Sananimem, z. ú., se spolkem Za branou, z. s., a s Centrem sociálních služeb Praha, příspěvková organizace. KP3, KP4, KP5, KP6, KP7 navíc uvedli, že jako sociální pracovníci ve vězeňství spolupracují s Romodromem, o. p. s., Magdalénou, o. p. s., a také s Centrem podpory a podnikání Praha, o. p. s.

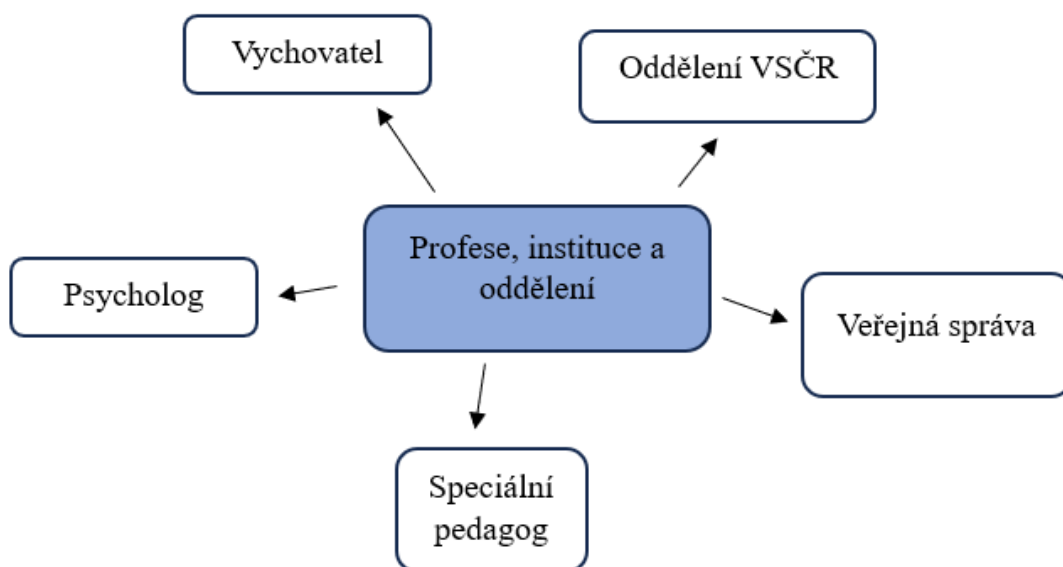
KP3 ke spolupráci s neziskovými organizacemi sdělil: *„V rámci spolupráce mám na starosti organizační zajištění spolupráce s neziskovkami. Když si neziskovka vyžádá Skype hovor s odsouzeným a on se zrovna v ten požadovanéj čas nachází v práci, tak musím zajistit, aby měl volno a mohl s neziskovkou ten Skype hovor uskutečnit“.* KP4 ke spolupráci s neziskovými organizacemi vypověděl: *„Třeba teď s jednou neziskovkou řeším, že mají nakontaktovanýho exekutora, kterej je ochotnej přijet do věznice na besedu a poskytnout informace o jeho náplni práce“.* KP6 uvedl, že s neziskovými organizacemi řeší možnost vzdělání, rekvalifikace, mapování dluhů, insolvence a práci a bydlení po výkonu trestu.

Obrázek 4 Organizace

Zdroj: vlastní výzkum

V rámci spolupráce s dalšími odbornými profesemi se všichni komunikační partneři shodli, že při výkonu svého povolání jako sociální pracovník ve věznicích spolupracují s psychologem, speciálním pedagogem a vychovatelem. KP2 k tomu sdělil: „S psychologem například spolupracuju v případě, když mi připadá, že má odsouzený nějaký psychologický problém, tak proto toho psychologa kontaktuju. A spolupracuju i s vychovatelem, protože vychovatel je osoba, která o tom odsouzeném ví nejvíce informací, protože je s ním v každodenním kontaktu, tak spolu konzultujeme určité věci“. KP4 ke spolupráci vypověděl: „Já jsem otravná, já pracuju se všema. S psychologem, speciálním pedagogem, s vychovatelem, ale i s ekonomickým oddělením, zdravotnickým oddělením a s výrobním oddělením. Když odsouzený něco potřebuje, tak se ty informace snažím získat, proto pracuju se všema. S výrobním oddělením například řeším možnosti změny práce, aby byl přeřazený někam jinam, aby měl víc peněz. Pak může líp platit pohledávky. Tak jim na tom oddělení řeknu, že má splněný povolení ohledně elektrického proudu a že může na tom místě, který je pro to určený, pracovat“. KP1 a KP7 zároveň v rozhovoru uvedli že spolupracují s probační a mediační službou, s orgánem sociálně-právní ochrany dětí, s insolvenčními správci, se sociálními odbory na městských úřadech, s úřadem práce, exekutory, s okresní správou sociálního zabezpečení a se soudy.

Obrázek 5 Profese, instituce a oddělení

Zdroj: vlastní výzkum

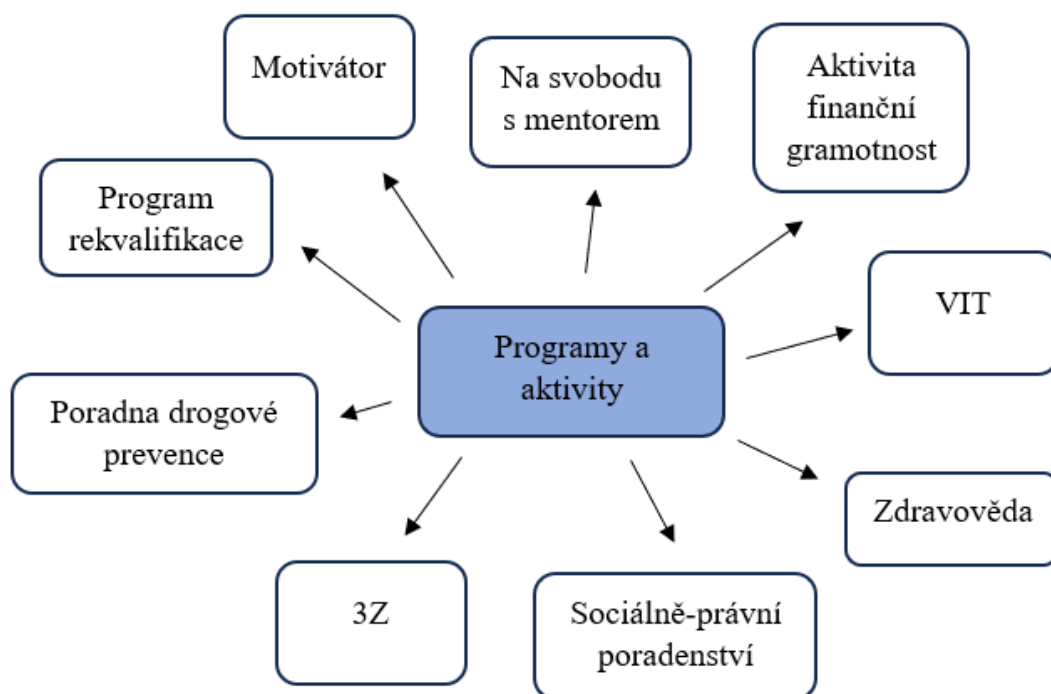
Kategorie č. – 6 Programy

Tato kategorie je zaměřena na programy, které poskytují sociální pracovníci prostřednictvím sociální práce odsouzeným, kteří se nachází ve výkonu trestu odnětí svobody.

Kategorie byla vytvořena na základě otázky „*Jaké konkrétní programy poskytujete prostřednictvím sociální práce odsouzeným ve věznicích?*“

KP2, KP3, KP4, KP5, KP6, KP7 se shodli na tom, že v rámci práce s odsouzeným vedou aktivitu finanční gramotnosti. KP2 k tomu uvedl: „*Taky vedu aktivitu programu zacházení finanční gramotnost. To se vždycky sejdeme na kulturní místnosti a probíráme tam témata z finanční gramotnosti. Scházíme se jedenkrát týdně a předávám jim tam informace o osobním bankrotu a mapování dluhů*“. KP1 také sdělil, že mají aktivitu, která se týká financí, ale uvedl, že je to standardizovaný vzdělávací program- Aktivita FGDP (finanční gramotnost a dluhové poradenství) a vypověděl k tomu: „*My pracujeme s každou skupinou, kdy na to máme standardizovaný programy, což jsou normálně výukový programy, kde probíráme různý témata. Například u tý problematiky financí, tak máme deskovou hru, která se jmenuje „Finanční svoboda“.* Ta hodina je docela bohatá a probíráme tam všechno okolo financí a zaměstnávání. Tím rozšiřujeme

jejich kompetence a taky získávají nové návyky a zvládají zodpovědnost“. KP1 oproti ostatním KP ještě v rozhovoru zmínil, že ve věznicích mají program „Motivátor“ a „Na svobodu s mentorem“, ke kterému doplnil že u tohoto programu vidí problém v tom, že odsouzení naslibují, že budou s mentorem v kontaktu, ale na spolupráci po propuštění už nenavážou. KP5 na otázku, kterou autorka položila, vypověděl, že má na starosti poradnu drogové prevence a program rekvalifikace. KP4 uvedl, že kromě aktivity finanční gramotnosti jako ostatní zmínění má na starosti program 3Z – Zastav se, zamysli se, změň se, kde se společně baví o trestné činnosti, odsouzení se vžívají do role oběti a zaměřují se na to, aby se trestná činnost už neopakovala a odsouzení se nevraceli zpět do vězení. KP7 uvedl, že kromě aktivity finanční gramotnosti jako zmínění KP byl nově zaškolen na program VIT, kdy k tomu sdělil: „A taky jsem teď byla zaškolená na program VIT, což znamená „Vnímám i tebe“. Teprve to začíná a je to program na ošetření obětí trestného činu, aby si odsouzený uvědomil nehumánnost trestného činu“. KP8 naopak vypověděl, že má na starosti zdravotní a sociálně-právní poradenství.

Obrázek 6 Programy a aktivity

Zdroj: vlastní výzkum

Kategorie č. 7 – Proces propouštění

Tato kategorie se zaměřuje na popsání činností, které sociální pracovník vykonává v procesu propouštění odsouzeného z výkonu trestu.

Kategorie byla vytvořena na základě otázky „*Jakým způsobem jste zapojen/a do procesu propouštění odsouzeného z VTOS?*“

KP2, KP3, KP4, KP5, KP6, KP7 v rozhovoru uvedli, že v procesu propouštění odsouzeného z výkonu trestu sepisují oznámení o nadcházejícím propuštění. KP3 dodal, že na základě tohoto oznámení zpracovává žádost o finanční příspěvek, kdy propočítává náklady na cestu, stravu a ubytování a odsouzeného vybaví takovou částkou, aby se dostal na úřad práce. Výpověď KP3 se shoduje i se sdělením KP1 a KP8, kteří informaci o finančním příspěvku zmínili také. KP8 k tomu sdělil: „*Zajišťujeme taky peníze pro odsouzenýho na výstup, protože to počítáme my. Vždycky koukneme na IDOS a podle toho to počítáme, a ještě k tomu připočítáváme nějaký peníze na jídlo*“.

Všichni komunikační partneři se shodli na tom, že v procesu propouštění odsouzeného dělají s odsouzeným pohovor.

KP1, KP2, KP3, KP7 a KP8 uvedli, že v průběhu rozhovoru s odsouzeným zjišťují, zda jsou odsouzení vybaveni základními doklady.

KP1, KP2, KP5, KP7, KP8 vypověděli, že odsouzenému poskytují kontakt na sociálního kurátora a zároveň se ho ptají, zda už má zajištěné nějaké bydlení, na jakou adresu půjde, jestli má vůbec kam jít a zda potřebuje pomoci se zprostředkováním ubytování. KP1 k tomu dodal, že odsouzenému dává místa ubytoven v krajích, kam by mohl jít.

KP2, KP5, KP7 sdělili, že se v průběhu rozhovoru s odsouzeným zajímají o zaměstnání. KP2 k tomu vypověděl: „*Taky zjišťuju, jestli má zajištěný zaměstnání. Občas je to tak, že odsouzenej někde pracoval a potom se tam vrátí, ale většina odsouzených práci nemá. Někteří to zaměstnání ani nehledají. A ti, co zaměstnání nemají a projeví zájem, tak jim donesu kontaktní údaje na úřad práce*“.

KP4 a KP6 se shodli na tom, že odsouzenému pomáhají sepsat motivační dopis a životopis.

KP5 a KP8 uvedli, že odsouzeného před propuštěním z výkonu trestu odnětí svobody poučují. KP5 uvedl, že odsouzeného poučuje o tom, aby se nevracel na místa, kde došlo k páčání trestné činnosti. KP8 vypověděl, že odsouzeného poučuje o právech a povinnostech a o povinnostech týkající se zdravotní pojišťovny. KP8 zároveň odsouzenému dává informace o tom, že může obdržet dávku pomoci v hmotné nouzi a že se musí nejpozději do 3 dnů od propuštění zaevidovat jako uchazeč o zaměstnání na úřadu práce.

KP1 také na otázku, kterou autorka položila, zmínil, že organizoval Job club, kde je odsouzeným nabízeno pracovní uplatnění. KP2 k otázce dodala, že se zajímá o to, kdo odsouzenému poskytne pomoc po propuštění. KP7 vypověděl, že se odsouzeného ptá, zda nepotřebuje s něčím pomoci.

Obrázek 7 Proces propouštění

Zdroj: vlastní výzkum

Kategorie č. 8 – Problémy sociální práce ve vězeňství

V této kategorii jsou uvedeny problémy sociální práce ve vězeňství, které komunikační partneři pociťují během výkonu své profese.

Kategorie byla vytvořena na základě otázky „Jaké hlavní problémy a výzvy vnímáte při výkonu sociální práce ve vězeňství?“

KP1 a KP2 uvedli, že za problém považují vysoký počet odsouzených na jednoho sociálního pracovníka. KP1 k tomu sdělil: „*Za hlavní problém považuju velký počet odsouzených na jednoho sociálního pracovníka. Konkrétně v naší věznici je to víc, než 200 odsouzených na jednoho sociálního pracovníka. A ne zřídka se stává, že v době nemoci nebo absencí je to i 300 odsouzených*“. KP1 a KP2 se dále shodli ve výpovědi, kde oba uvedli, že vidí problém v recidivě, protože se jim mnoho odsouzených vrací. KP2 v této souvislosti zmínil: „*My máme povinnost ze zákona odsouzeného vybavit při odchodu občankou. Tak my ho vybavíme, ale oni často ty občanky ztrácí, takže on vyjde ven, pak se vrátí, ale tu občanku už zase nemá, protože ji ztratil*“.

KP3 a KP4 vypověděli, že za problém považují to, že se odsouzení nemají po výkonu trestu odnětí svobody kam vrátit, nebo se kde ubytovat.

KP1 v rozhovoru také sdělil: „*A taky jako sociální pracovník vidím zásadní problém v tom, že ne všichni si uvědomují závažnosti trestného činu. No a problém taky spatřuju v nedodržování pravidel ze strany odsouzených*“.

KP2 vypověděl, že vidí problém v tom, že jsou ve věznici odsouzení za bagatelní záležitosti, pouze třeba na 2 měsíce. KP2 sdělil, že v tomto nevidí efektivitu. KP2 zároveň vypověděl, že se snaží zařazovat odsouzené do práce, ale není pro to dostatek vhodných míst.

KP3 na otázku, kterou autorka položila, uvedl, že úskalí jeho práce vidí v tom, že pracuje s lidmi, kterým nelze na 100 % věřit, a že si musí vždy vše ověřit a rozklíčovat to, kdo si zaslouží pomoci, protože se zde nabízí prostor pro zneužívání.

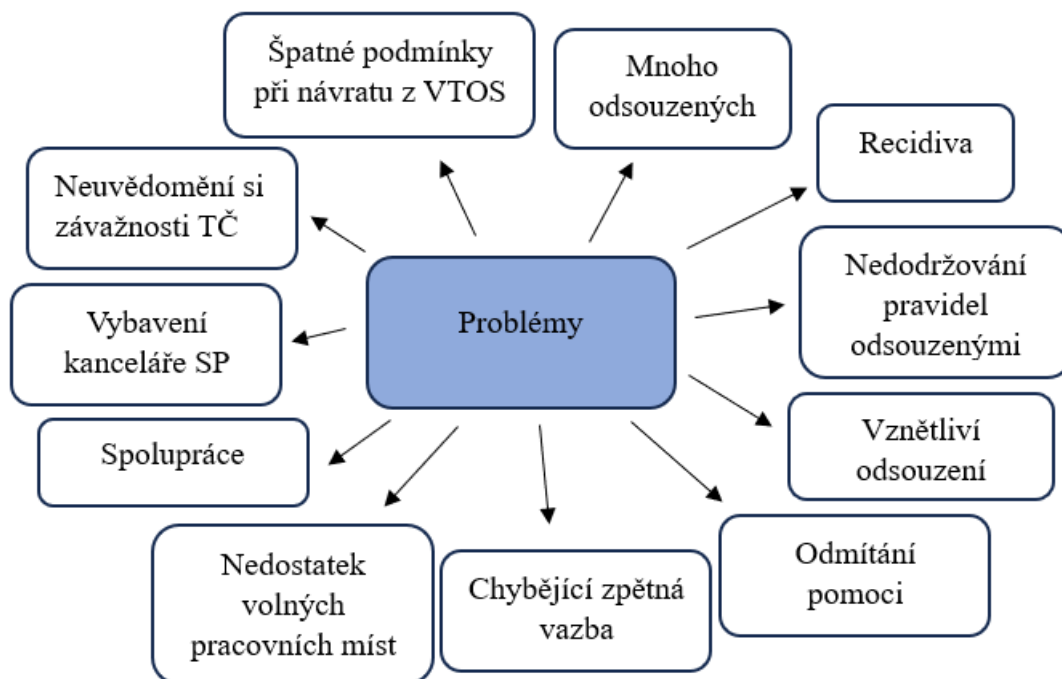
KP4 uvedl, že za problém, se kterým se potýká při výkonu své profese považuje těžkou spolupráci s odsouzeným.

KP5 vypověděl, že vidí problém v tom, že se odsouzení často vyhýbají úřadu práce, protože nechtějí nic vyplňovat. KP5 zároveň uvedl, že jsou odsouzení vznětliví.

KP6 sdělil, že za problém považuje to, že někteří odsouzení nechtějí pomoci a je zde minimální šance, že se poté zapojí do běžného života, protože se jim nepovede start po propuštění. KP6 ještě dodal, že mu chybí zpětná vazba.

KP7 uvedl: „*No, já za problém považuju VIS EKO. Mám tím na mysli práci sociálního pracovníka na ekonomickém poli. Že finanční návrhy při výstupu by neměl vypracovávat sociální pracovník, ale ekonomický oddělení*“.

KP8 vypověděl: „Třeba to ekonomický a správní oddělení. Měli by nám být k ruce, ale opak je pravdou. Já třeba zavolám na správní, že potřebuju do spisu, protože tu něco řeším a oni mi řeknou, že neexistuje, že je eskorta a že nemají čas. Takže jak já mám dělat tu svojí práci. No a pak je tu taky fenomén ‚starat se o odsouzené‘, ale my jako sociální pracovníci nemáme ani vlastní tiskárnu a lítáme pro papíry jinam“.

Obrázek 8 Problémy

Zdroj: vlastní výzkum

Kategorie č. 9 – Řešení

V této kategorii jsou uvedeny návrhy jednotlivých komunikačních partnerů k problémům, které jsou zmíněny o kategorii výše.

Kategorie byla vytvořena na základě otázky „Jaké konkrétní kroky, které by mohly zlepšit problematické situace navrhuje?“

KP2 a KP3 v odpovědi na otázku uvedli lepší finanční zabezpečení odsouzených po odchodu z výkonu trestu odnětí svobody. KP2 k tomu vypověděl: „No asi taky když by byli odsouzení víc zařazovaní do práce, aby měli možnost si vydělat víc peněz a být líp finančně zabezpečení na odchod z výkonu“. KP3 sdělil, že má se svými odsouzenými dohodu, aby měli odsouzení při propouštění z výkonu trestu odnětí svobody našetřeno 30–40 tisíc.

KP4 a KP5 se shodli na tom, že řešením by byly startovací byty pro odsouzené.

KP5 a KP7 navrhuji efektivnější využívání alternativních trestů.

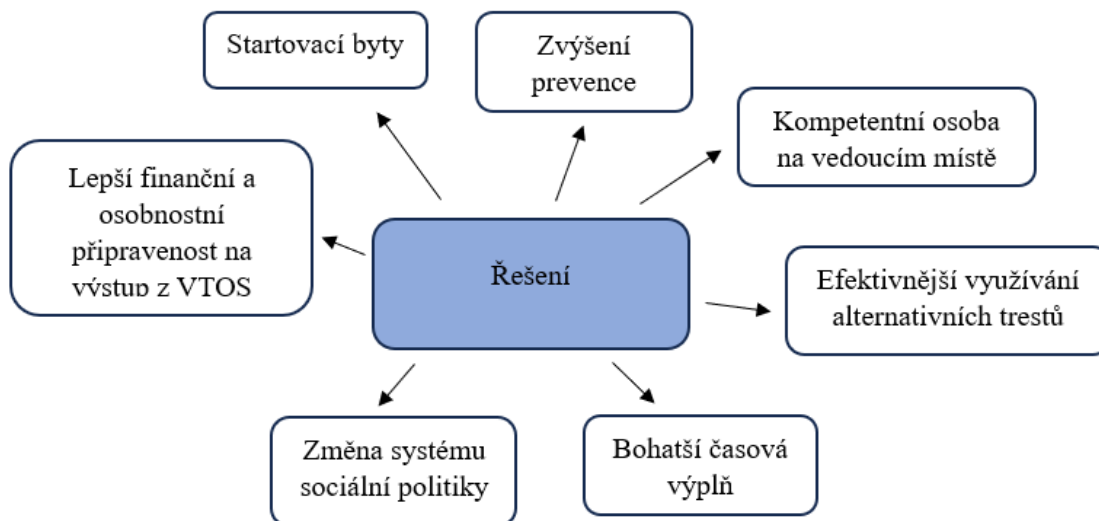
KP1 v odpovědi na otázku, kterou autorka položila, uvedl: „*Já si myslím, že by bylo důležité bohatší a častější vyplnění času odsouzených*“. KP1 zároveň navrhuje zpestření nabídky s cílem značnějšího zapojování odsouzených, jež by bylo na základě dobrovolnosti.

KP3 se zmínil o lepší osobnostní připravenosti odsouzených na propuštění, aby měli lepší motivaci se změnit. KP3 totiž uvedl, že se odsouzení během výkonu trestu odnětí svobody změnit chtějí, ale po propuštění všechny dobré záměry změny a ztratí.

KP4 uvedl, že pracuje v nějakém systému a zjistil, že je to nemožné změnit, proto se podřídil a bere to tak, jak to je. KP4 ale dodal, že by k vyřešení problémů přispěla změna systému sociální politiky.

KP6 uvedl jako návrh řešení zvýšit prevenci, protože je dle KP čím dál více problémů v rodinách.

KP8 sdělil: „*No asi aby na vedoucím místě byla kompetentní osoba s odpovídajícím vzděláním, myslím jako vzdělání sociálního pracovníka, aby kopala za naše problémy*“.

Obrázek 9 Řešení

Zdroj: vlastní výzkum

Kategorie č. 10 – Zvýšení efektivity sociální práce

V této kategorii jsou popsány odpovědi jednotlivých komunikačních partnerů, které se týkaly nápadů, jež by mohly přispět k větší efektivitě a účinnosti sociální práce ve vězeňství.

Tato kategorie byla vytvořena na základě otázky „*Jaké jsou Vaše osobní nápady na zvýšení efektivity a účinnosti sociální práce ve vězeňství?*“

KP6 a KP8 se shodli na tom, že by snížili administrativu.

KP1 a KP4 ke zlepšení činnosti sociální práce uvedli jako nápad možnost vzdělání a zvyšování profesní kompetence.

KP1 zároveň uvedl: „*Myslím si, že by pomohlo snížení počtu odsouzených na jednoho sociálního pracovníka a zvyšování počtu sociálních pracovníků. Ještě bych asi uvedl, že ke zvýšení efektivity sociální práce by mohlo pomoci odpovídající ohodnocení této práce*“.

KP3 v odpovědi na otázku, kterou autorka položila, uvedl nápad, který popsal jako „*pozitivní motivační stimuly*“.

KP4 ještě uvedl, že ke zlepšení činnosti a efektivity sociální práce ve vězeňství by mohla pomoci osvěta o sociální práci ve vězeňství a setkání zaměstnanců z jiných věznic pro předání zkušeností.

KP5 jako nápad uvedl zlepšení systému sociální politiky.

KP6 ještě sdělil, že by zjednodušil počítačové programy.

KP8 k odpovědi na otázku vypověděl, že ke zvýšení efektivity a činnosti sociální práce by mu mohlo pomoci lepší technické vybavení, aby už neměl sdílenou kopírku a lepší spolupráci s jinými odděleními a příslušníky.

KP2 vypověděl, že za stávajících podmínek nemá nápad na zvýšení efektivity.

KP7 uvedl, že nevidí důvod pro zlepšování, protože to zvládá tak, jak to je.

Obrázek 10 Větší efektivita a účinnost SP

Zdroj: vlastní výzkum

Kategorie č. 11 – Náročné aspekty

V této kategorii jsou uvedeny náročné aspekty, které komunikační partneři během polostrukturovaného rozhovoru uvedli.

Kategorie byla vytvořena na základě otázky „*Jaké aspekty práce sociálního pracovníka ve vězeňství považujete za nejnáročnější?*“.

KP1 a KP8 v odpovědi na otázku, na kterou se autorka zeptala, uvedli, že za náročný aspekt své profese považují nedoceněnost sociální práce. KP1 na tuto problematiku pohlíží spíše jako na nedoceněnost práce sociálního pracovníka veřejností, KP8 naopak jako na nedoceněnost sociální práce „uvnitř věznice“. KP8 k tomu uvádí: „*Já tu dennodenně pracuju s odsouzenýma, ale je to nedoceněný, nemám z toho žádný výhody. Cítím v tom nespravedlnost, že třeba uniforma má výsluhový příspěvek. Už jen to, že jsme dennodenně v kontaktu s odsouzenýma a nemáme žádnou psychohygienu, to nikoho nezajímá. Nemáme ani supervize*“.

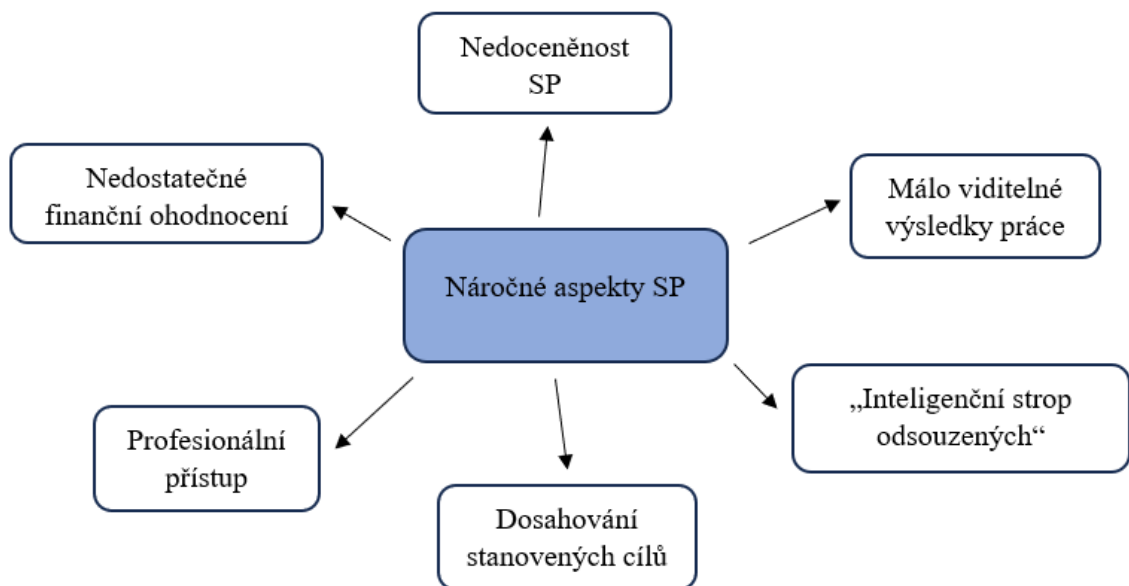
KP3 a KP4 se shodli na tom, že za náročný aspekt považují „inteligentní strop odsouzených“. KP3 k tomu sdělil, že chce odsouzené někam posunout a chce je něco naučit, ale že má limity, co dokáže nést, protože se u odsouzených setkává s neochotou něco se naučit a změnit se. KP4 sdělil, že jim odsouzení nerozumí, jak žijí a nevěří jim, že to bude fungovat.

KP2, KP5 a KP6 uvedli, že za náročný aspekt sociální práce považují to, že za sebou nevidí výsledky své práce. Vidí pouze manuální práci, jako je administrativa nebo žádosti.

KP1 v odpovědi na otázku, kterou autorka položila, ještě uvedl: „*Nejnáročnější si myslím, že je umění profesionálního přístupu. Ten přístup musí být profesionální a musím se držet svého řemesla. Musím ctít práva a rovnosti, to vidím jako náročný. A taky je náročný dosahovat stanovený cíle*“.

KP8 v odpovědi na otázku ještě sdělil, že sociální práce není dostatečně finančně ohodnocená s ohledem na to, s jakou skupinou lidí pracují.

KP7 vypověděl, že zatím nepocítuje žádné náročné aspekty během výkonu své profese.

Obrázek 11 Náročné aspekty sociální práce

Zdroj: vlastní výzkum

4. Diskuze

Tato bakalářská práce s tématem „Aktuální činnosti a problémy sociální práce v českém vězeňství“ se zabývá sociální prací ve vězeňství. Hlavním cílem práce bylo podrobně zmapovat aktuální činnosti a problémy sociální práce v českém vězeňství, které se při výkonu této profese vyskytují. A současně uvést, jaká řešení dotazovaní sociální pracovníci k dané problematice navrhuji.

Pro získání potřebných informací byla použita kvalitativní metoda výzkumu. Skupina osmi komunikačních partnerů byla vybrána záměrných výběrem a kritériem pro výběr se stala skutečnost být sociálním pracovníkem ve vězeňství. Informace byly získávány prostřednictvím metody dotazování, techniky polostrukturovaných rozhovorů, během nichž byly komunikačním partnerům kladené předem připravené otázky, které se zaměřovaly na specifické aspekty zkoumaného tématu. Tyto informace byly dále analyzovány pomocí techniky otevřeného kódování.

Pozornost byla věnována následujícím kategoriím:

1. Sociodemografické údaje o komunikačních partnerech
2. První kontakt
3. Práce sociálního pracovníka během výkonu trestu odnětí svobody
4. Spolupráce s rodinou
5. Spolupráce s organizacemi a dalšími profesemi či institucemi
6. Programy
7. Proces propouštění
8. Problémy sociální práce ve vězeňství
9. Řešení
10. Zvýšení efektivity sociální práce
11. Náročné aspekty sociální práce

Před zrealizováním samotných rozhovorů jsem prostudovala dostupnou literaturu, která mi pomohla s určením toho, na jaké otázky se sociálních pracovníků zeptat. Informace, jež jsem získala v odpovědích na otázky týkající se činností sociálních pracovníků, odpovídaly mému očekávání a byly v souladu s údaji uvedenými v teoretické části.

Z výsledků vyšlo najevo, že sociální pracovník s odsouzeným přichází do kontaktu v rámci vstupního pohovoru, ve kterém se zaměřuje na oblasti bydlení, zaměstnání,

rodiny a financí. Toto zjištění se shoduje s tvrzením Leškové (2013), která uvádí, že za zahájení sociální práce s odsouzeným lze pokládat provedení vstupního pohovoru. Informace o prvotním kontaktu v rámci vstupního pohovoru vyplývá i z výzkumu Polatové (2023), která sděluje „*Informanti se shodli na tom, že sociální práce ve věznicích začíná hned na nástupním oddíle, kdy se v rámci vstupního pohovoru o odsouzeném zjišťují důležité informace v oblasti rodiny, vzdělání, sociální situace, dluhová situace a podobně*“ (Polatová, 2023, s. 57).

Hanzelová (2018) uvádí, že mezi činnosti, které sociální pracovník ve věznicích vykonává, lze zařadit spolupráci s orgány veřejné správy, jako je například Okresní správa sociálního zabezpečení při zprostředkování důchodů, s úřady práce či s obecním úřadem obce s rozšířenou působností při problematice obstarávání dokladů. Sociální pracovník dále navazuje kontakty s rodinnými příslušníky odsouzeného nebo se podílí na výběru odsouzených k zařazení do práce. Informace, které Hanzelová uvádí, byly zjištěny i v průběhu polostrukturovaných rozhovorů a byly potvrzeny samotnými sociálními pracovníky. Odpověď KP8 ukázala, že sociální pracovník ve věznicích navíc zajišťuje volby pro odsouzené. Tato výpověď je v souladu s Listinou základních práv a svobod, protože dle článku 21, odst. 1, Listiny základních práv a svobod mají občané právo podílet se na správě veřejných věcí přímo nebo svobodnou volbou svých zástupců (Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů, 1993). Hnidková (2012) uvádí, že se sociální pracovník vyjadřuje k návrhu týkajícího se rozhodnutí o udělení přerušování výkonu trestu, dočasně opuštění věznice, povolování pohybu mimo věznici či účasti odsouzených na akcích, které se konají mimo věznici. Toto sdělení výzkumem potvrdil i KP8, který k tomu vypověděl: „*Já hodně píšu stanoviska, který pak schvaluje nebo zamítá ředitel. Třeba jsem psala stanovisko sociálního pracovníka, kdy došlo u odsouzeného k úmrtí člena rodiny a ten odsouzený žádal o možnost zúčastnit se pohřbu. Musela jsem ověřit vzniklé skutečnosti, které se týkali toho úmrtí, jestli ta dotyčná osoba fakt zemřela a na základě těch zjištěných skutečností vždy buď napíšu doporučující stanovisko, nebo nedoporučující stanovisko*“.

Pabyšková (2022) ve své práci uvedla, že sociální pracovníci během práce s odsouzeným nacházejícím se ve výkonu trestu odnětí svobody spolupracují s organizacemi jako je VOLONTÉ CZECH, o. p. s., Lighthouse spolek, Romodrom, o. p. s., Za branou, z. s., či Rubikon, z. ú. Tyto informace, týkající se organizací, se shodují i s mojí bakalářskou prací. Pabyšková (2022) naopak ve své práci

navíc zmínila organizace jako je Nová šance, z. s., či Tyfloservis Brno, o. p. s. Zde se domnívám, že tento rozdíl pramení ze skutečnosti, že výzkumné šetření, které autorka provedla probíhalo v některé věznici na Moravě, zatímco moje nikoliv.

Výzkumem zároveň byly zjištěny konkrétní programy, které sociální pracovníci poskytují prostřednictvím sociální práce odsouzeným, kteří se nachází ve výkonu trestu odnětí svobody. Jedná se především o programy: 3Z (zastav se, zamysli se, změn se), VIT (vnímám i tebe), finanční gramotnost a sociálně-právní poradenství. Tyto programy ve své práci uvedla i Laurenčíková (2023). Laurenčíková (2023) ve své bakalářské práci naopak ještě zmínila programy jako PP – pochopení a přijetí či Pappa program – Program pro otce. Tyto programy mým výzkumem zjištěny nebyly a domnívám se, že to může být způsobeno časovou prodlevou mezi jednotlivými výzkumy, kdy zmíněné programy už nemusí být aktuální.

V časopisu Sociální práce Kujevska a Dundrová (2012) pojednávají o tom, že se sociální pracovníci před propuštěním odsouzeného z výkonu trestu odnětí svobody zajímají o to, jaké jsou podmínky, do kterých se bude odsouzený po propuštění vracet. V pohovoru zjišťují, zda má odsouzený rodinné zázemí, kam se může vrátit či jestli má zajištěné zaměstnání. Sociální pracovníci také odsouzené poučují o skutečnostech, které jsou spojeny s propuštěním z výkonu trestu. Především o evidenci na úřadu práce, o vyřízení dávek státní sociální podpory a hmotné nouze či o spolupráci se sociálním kurátorem. Tyto skutečnosti vyšly najevo i výzkumem realizovaným v rámci této bakalářské práce a dokládá to i „Poučení pro odsouzeného – výstup z VTOS“ (viz. příloha 2), které mi věnovala jedna sociální pracovnice při realizování výzkumného šetření.

Výzkum této bakalářské práce se také zabýval problémy, se kterými se sociální pracovníci během výkonu svého povolání potýkají. Kroupová (2022) se ve své práci zmiňuje o tom, že komunikační partneři, kteří byli účastni jejího výzkumného šetření, uvádí problematiku vysokého počtu odsouzených na jednoho sociálního pracovníka. Moje bakalářská práce s tímto tvrzením souhlasí, jelikož KP1a KP2 ve své výpovědi na otázku, která se týkala problémů sociální práce uvedli totéž. KP1 k tomu vypověděl „*Za hlavní problém považuju velký počet odsouzených na jednoho sociálního pracovníka. Konkrétně v naší věznici je to víc než 200 odsouzených na jednoho sociálního pracovníka. A ne zřídka se stává, že v době nemoci nebo absencí je to i 300*

odsouzených“. V rámci mého výzkumného šetření komunikační partneři také uváděli problémy jako materiální a technické vybavení kanceláře, nedodržování pravidel ze strany odsouzených, nedostatek volných pracovních míst pro odsouzené, recidivu či špatné podmínky při návratu z výkonu trestu odnětí svobody.

V souladu s cílem výzkumu jsem se v rámci výzkumného šetření zaměřila i na to, jaké řešení na uvedené problémy sociální pracovníci navrhuji. Marková (2013) se ve své práci zabývala aktuálními problémy českého vězeňství a výzkumem zjistila, že komunikační partneři, kteří se výzkumu účastnili, navrhovali efektivnější využívání alternativních trestů. Z výsledků této bakalářské práce také vyšlo najevo, že sociální pracovníci pracující ve vězeňství navrhuji efektivnější využívání alternativních trestů a dále zvýšení prevence, startovací byty pro odsouzené, kteří byli propuštěni z výkonu trestu odnětí svobody či změnu systému sociální politiky. V návaznosti na problematiku sociální práce českého vězeňství výzkumem zároveň bylo zjištěno, že ke zvýšení efektivity práce sociálních pracovníků ve vězeňství by mohlo přispět lepší materiální a technické vybavení kanceláře sociálního pracovníka, setkávání zaměstnanců věznice na předávání zkušeností, zjednodušení počítačových programů, snížení administrativy či větší počet sociálních pracovníků.

Výzkumem zároveň bylo zjištěno, že sociální pracovníci za náročné aspekty svého povolání považují to, že za sebou vidí minimální výsledky své práce. Někteří sociální pracovníci se také shodli na aspektu nedocenenosti profese sociálního pracovníka ve vězeňství, či na „inteligentním stropu“ odsouzených se kterými je následně těžší spolupráce. Výsledek, který se týká náročnosti sociální práce ve vězeňství z důvodu, toho, že pracovníci za sebou nevidí výsledky své práce, pouze recidivu ve své práci, zmiňuje i Poučová (2022), jejíž komunikační partneři se shodli na tom samém.

Dle mého názoru má sociální práce ve vězeňství klíčový význam v podpoře odsouzených, která vede k úspěšné reintegraci zpět do společnosti. Z tohoto důvodu si myslím, že je důležité věnovat pozornost současným problémům, se kterými se sociální pracovníci potýkají a aktivně hledat způsoby, jak situace vyřešit. Při realizaci výzkumu mě nejvíce překvapilo zjištění, kdy jsem se dozvěděla, že KP8 v dnešní době nemá ke své práci k dispozici svou vlastní kopírku a musí ztrácet čas tím, že běhá po prostorách věznice, aby si mohl potřebné dokumenty vytisknout, přitom by mohl ušetřený čas využít jinak. Tato informace mě překvapila, a toho z důvodu, že jsem měla za to, že

profese jako sociální pracovník, který komunikuje s různými úřady, dětskými domovy, soudy atd. bude mít k dispozici odpovídající technické a materiální vybavení, které by zvyšovalo efektivitu jeho práce. Osobně si myslím, že práce sociálního pracovníka ve vězeňství je velmi psychicky náročná a jsem toho názoru, že by měla být lépe finančně ohodnocená. V souvislosti s náročností práce sociálního pracovníka ve vězeňství mě překvapilo zjištění, že KP8 nemá možnost supervizí ani žádné psychohygieny a domnívám se, že díky náročnosti profese sociálního pracovníka by tuto možnost mít měl.

Tato bakalářská práce by mohla být využita jako podklad pro budoucí rozvoj a zefektivnění sociální práce ve vězeňství. Práce by zároveň mohla být využita jako základní studie pro další výzkumy, které se budou podrobněji zabývat aspekty sociální práce v českém vězeňství. Práce má přínos i pro mě samotnou, a to z hlediska osobního rozvoje a hlubšího porozumění problematice sociální práce ve vězeňství.

Závěr

Předkládaná bakalářská práce s názvem *Aktuální činnosti a problémy sociální práce v českém vězeňství* si klade za cíl podrobně zmapovat aktuální činnosti a problémy sociální práce v českém vězeňství, které se při výkonu této profese vyskytují. A současně uvést, jaká řešení dotazovaní sociální pracovníci k dané problematice navrhují.

V návaznosti na cíl byly stanoveny dvě výzkumné otázky: *VO1: Jaké jsou činnosti a pracovní náplň sociálního pracovníka při prvním kontaktu s odsouzeným, v průběhu výkonu trestu a před či po propuštění odsouzeného z VTOS?*

VO2: S jakými problémy se potýkají sociální pracovníci při výkonu sociální práce ve vězeňství a jaká navrhují řešení?

Komunikační partneři se ochotně zapojili do výzkumného šetření, ve svých odpovědích byli otevření a vstřícní, a proto si myslím, že stanovený cíl práce této práce byl naplněn a výzkumné otázky byly zodpovězeny (viz kapitola 3.6.).

Pro získání potřebných informací byla využita kvalitativní metodologie výzkumu. Výzkumný soubor o velikosti osmi komunikačních partnerů byl vybrán prostřednictvím záměrného výběru. Data byla sbírána pomocí dotazování a techniky polostrukturovaných rozhovorů, kdy byly komunikačním partnerům kladené předem stanovené otázky zaměřené na specifické aspekty zkoumaného tématu. Tato data byla dále analyzována prostřednictvím otevřeného kódování.

Z výzkumu vyplynulo, že problematika činností, které sociální pracovník ve vězeňství vykonává, je poměrně obsáhlá. Všichni sociální pracovníci například vypověděli, že v rámci prvního kontaktu s odsouzeným provádí vstupní pohovor, ve kterém se zaměřují na čtyři důležité oblasti, jimiž jsou rodina, finance, bydlení a zaměstnání. V odpovědích na otázky, které se týkaly práce sociálního pracovníka během výkonu trestu odnětí svobody a v procesu propuštění odsouzeného na svobodu, vyplynulo, že sociální pracovníci často řeší výživné, exekuce a insolvence, doklady, schvalují telefonní kontakty, vypracovávají oznámení o nadcházejícím propuštění či zprostředkovávají kontakty na sociální kurátory. Zde se ale domnívám, že i přesto, že všichni sociální pracovníci ve svých odpovědích nevedli stejné informace, tak i přesto pracují s odsouzenými hodně podobně, protože například některé činnosti, které mají

povinnost plnit, jim ukládá zákon. Co se týká problémů, se kterými se sociální pracovníci při výkonu své profese potýkají, výzkumem bylo zjištěno, že sociální pracovníci za problémy uváděli například vysoký počet odsouzených na jednoho sociálního pracovníka, recidivu vězňů, nedostatek volných pracovních míst pro zařazování odsouzených do práce, nedodržování pravidel ze strany odsouzených nebo třeba materiální a technické vybavení kanceláře sociálního pracovníka. Z výzkumu dále vyplynulo, že za řešení sociální pracovníci považují lepší finanční zabezpečení na odchod odsouzeného z VTOS, startovací byty, změnu systému sociální politiky, zvýšení prevence nebo třeba efektivnější využívání alternativních trestů. Výzkumem bylo také zjištěno, že při zamyšlení sociálních pracovníků nad otázkou zvýšení efektivity a účinnosti sociální práce ve vězeňství sociální pracovníci uváděli například snížení administrativy, možnost vzdělávání a zvýšení profesních kompetencí, zjednodušení počítačových programů, setkání zaměstnanců z jiných věznic pro předání zkušeností či lepší technické vybavení kanceláře. Z výzkumu současně vyplynulo, že za náročné aspekty sociální práce ve vězeňství sociální pracovníci považují to, že za sebou nevidí výsledky své práce, pouze manuální práci a recidivu vězňů, nedocenenost sociální práce nebo umění profesionálního přístupu.

Myslím si, že poznatky, které byly pomocí této bakalářské práce získané, mohou být přínosem pro diskusi o důležitosti sociální práce ve vězeňství. Zároveň se domnívám, že by výsledky a informace mohly přispět k většímu povědomí veřejnosti o činnosti sociálního pracovníka ve vězeňství.

Seznam použitých zdrojů

1. BRAGER, G., SPECHT, H., In: NAVRÁTIL, P., 2001. *Teorie a metody sociální práce*. Brno: Marek Zeman. 131–132 s. ISBN 80-903-0700-0.
2. BRUNOVÁ, M., 2020. *Novodobý vývoj a stav vězeňství v České a Slovenské republice*. Praha: Leges. 224 s. ISBN 978-80-7502-408-4.
3. ČERNÍKOVÁ, V., 2008. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). 244 s. ISBN 978-807-3801–380.
4. ČERNÍKOVÁ, V., SEDLÁČEK, V., 2002. *Základy penologie pro policisty*. Praha: Vydavatelství Policejní akademie České republiky. 148 s. ISBN 80-725-1104-1.
5. ČÍRTKOVÁ, L., 1998. *Kriminální psychologie*. Praha: Eurounion. 255 s. ISBN 80-858-5870-3.
6. DRÁPAL, J., JIŘIČKA, V., RASZKOVÁ, T., 2021. *České vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer. 456 s. ISBN 978-80-7676-066-0.
7. FABIÁN, P., 2021. *Možná to jde i jinak: teorie a metody v sociální práci*. Pardubice: Univerzita Pardubice. 172 s. ISBN 978-80-7560-368-5.
8. GULOVÁ, L., 2011. *Sociální práce: pro pedagogické obory*. Vydání první. Praha: Grada Publishing. Pedagogika. 208 s. ISBN 978-80-247-3379-1.
9. HÁLA, J., 2020. *Moderní penologické a penitenciární trendy* [online]. České Budějovice: Auspicia-recenzovaný vědecký časopis pro otázky společenských a humanitních věd, Vysoká škola evropských a regionálních studií České Budějovice a Vysoká škola technická a ekonomická, České Budějovice, 17.(1) [cit. 2023-9-12]. ISSN 2464-7217. Dostupné z: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://vsers.cz/wp-content/uploads/2020/01/Auspicia_1_2020.pdf
10. HANUŠ, P., 2007. *Sociální práce: časopis pro teorii, praxi a vzdělávání v sociální práci* [online]. Praha MPSV (1) [cit. 2023-09-07]. 5–6 s. ISSN 1213-6204. Dostupné z: <https://socialniprace.cz/wp-content/uploads/2020/10/2007-1.pdf>

11. HANZELOVÁ, J., 2018. *Sociální práce ve vězeňství*. [online]. Sociální novinky. Věznice Ostrov [cit. 2023-07-25]. Dostupné z: <http://socialninovinky.cz/novinky-v-socialni-oblasti/557-socialni-prace-ve-vezenstvi>
12. HENDL, J., 2016. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál. 438 s. ISBN 978-802-6209-829.
13. HNIDKOVÁ, I., 2012. *Sociální práce ve vězeňství* [online]. Generální ředitelství Vězeňské služby ČR. [cit. 2023-10-24]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/Konference/Konference_2012/Hnidkova_Socialni-prace.pdf
14. INTERNATIONAL FEDERATION OF SOCIAL WORKERS, 2014. *Global Definition of the Social Work Profession*. INTERNATIONAL FEDERATION OF SOCIAL WORKERS. [online]. International federation of social workers. [cit. 2023-11-06]. Dostupné z: <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/>
15. KABÁTOVÁ, G., 2017. Mezinárodní vězeňské společenství. In: HÁLA, J., JÁNSKÝ, P., KABÁTOVÁ, G. *Výkon trestu odnětí svobody citlivý k rodině: Imprisonment that considers the families of prisoners*. České Budějovice: Zdravotně sociální fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, s. 21–43. ISBN 978-80-7394-628-9.
16. KODYMOVÁ, P., 2013. *Historie české sociální práce v letech 1918-1948*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum. 132 s. ISBN 978-80-246-2256-9.
17. KODYMOVÁ, P., 2015. Úvod. In: JANKOVSKÝ, J., HOLUB, M., MATOUŠKOVÁ, I., TAJANOVSKÁ, A., MICHELOVÁ, R., KODYMOVÁ, P. *Sociální pracovník v multidisciplinárním týmu: Sešit sociální práce*. 3/2015. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, s. 5–6, 55 s. ISBN 978-80-7421-088-4.
18. KROUPOVÁ, K., 2022. *Dilemata sociálních pracovníků při výkonu sociální práce s odsouzenými ve vybraných věznicích*. Brno. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Katedra sociální práce a sociální politiky. Dostupné z: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://is.muni.cz/th/v47bw/DP_-_Kroupova.pdf

19. KUJEVSKÁ, L., DUNDROVÁ, M., 2012. *Penitenciární sociální práce před propuštěním odsouzeného na svobodu*. In: Časopis Sociální práce. (2), 13–15. ISSN 1805-885X. Dostupné z: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://socialniprace.cz/wp-content/uploads/2020/11/2012-2.pdf>
20. LAURENČÍKOVÁ, Š., 2023. *Specifika sociální práce ve vězeňství*. České Budějovice. Diplomová práce. ZSF JU
21. LEE, A., 2005. *Children of Inmates: What Happens to These Unintended Victims?*. Corrections Today [online]. 67(3), 84–87 s. [cit. 2023-10-28]. ISSN 01902563.
22. LEŠKOVÁ, L., 2013. *Sociálny pracovník v penitenciárnej a postpenitenciárnej starostlivosti*. V Tribunu EU 1. vyd. Brno: Pre Teologickú fakultu Košice, Katolícku univerzitu v Ružomberku vydal Tribun EU. Librix.eu. 136 s. ISBN 978-802-6305-545.
23. MAREKOVÁ, H., 2017. *Ethical aspects of social work in modern society*. Danubius Univ, Sladkovicovo, SlovakiaFU - Research Agency of the Slovak Ministry of Education [ITMS 26210120047]; European Regional Development Fund [ITMS 26210120047], 5, 710 s. DOI: 10.12955/cbup.v5.1012. ISBN 978-80-88042-08-2. ISSN 1805-997X.
24. MARKOVÁ, J., 2013. *Aktuální problémy českého vězeňství*. České Budějovice. Bakalářská práce. TF JU.
25. MATOUŠEK, O., 2003. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál. 288 s. ISBN 80-717-8549-0.
26. MATOUŠEK, O., 2013. *Metody a řízení sociální práce*. Třetí, aktualizované a doplněné vydání. Praha: Portál. 400 s. ISBN 978-80-262-0213-4.
27. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, b.r. *Standardy kvality sociálních služeb*. [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí. Praha [cit. 2023-09-07]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/standardy-kvality-socialnich-sluzeb>
28. MIŠOVIČ, J., 2019. *Kvalitativní výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor*. Vydání první. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). Studijní texty. 292 s. ISBN 978-80-7419-285-2.

29. NAVRÁTIL, P., 2001. *Teorie a metody sociální práce*. Brno: Marek Zeman. 168 s. ISBN 80-903-0700-0.
30. NOVOTNÁ, V., 1992. *Sociální práce, její vývoj a metodické postupy: Skripta pro posluchače filoz.fak.Univ.Karlovy*. Dot. Praha: Karolinum. 128. ISBN 80-706-6483-5.
31. PABYŠKOVÁ, T., 2022. *Sociální práce ve vězeňství*. Hradec Králové. Diplomová práce. Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta, ústav sociální práce. Dostupné z: [chrome-extension://efaidnbmnnnibpajpcglclefindmkaj/https://theses.cz/id/c1uoh7/STAG97101.pdf](https://theses.cz/id/c1uoh7/STAG97101.pdf)
32. PINEROVÁ, K., LOUČ, M., BUŠKOVÁ, K., 2021. *Vězení jako zrcadlo společnosti: nerovný souboj vědy, politiky a humanity 1965-1992*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum. 478 s. ISBN 978-80-246-4926-9.
33. POLATOVÁ, K., 2023. *Role sociálních pracovníků ve věznicích v ČR*. České Budějovice. Diplomová práce. ZSF JU.
34. POUČOVÁ, D., 2022. *Profese sociálního pracovníka ve věznici*. Brno. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Dostupné z: [chrome-extension://efaidnbmnnnibpajpcglclefindmkaj/https://is.muni.cz/th/e7u3n/DiplomovaPrace_DanaPoucova.pdf?zpet=https%2F%2Ftheses.cz%2Fvyhledavani%2F%3Fsearch%3DPOU%2C4%2C8COV%2C3%2C81%2C%20D.,%202022.%20Profese%20soci%2C3%2CA1ln%2C3%2CADho%20pracovn%2C3%2CADka%20ve%20v%2C4%2C9Bznici.%26start%3D1](https://is.muni.cz/th/e7u3n/DiplomovaPrace_DanaPoucova.pdf?zpet=https%2F%2Ftheses.cz%2Fvyhledavani%2F%3Fsearch%3DPOU%2C4%2C8COV%2C3%2C81%2C%20D.,%202022.%20Profese%20soci%2C3%2CA1ln%2C3%2CADho%20pracovn%2C3%2CADka%20ve%20v%2C4%2C9Bznici.%26start%3D1)
35. REICHEL, J., 2009. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada. Sociologie (Grada). 184 s. ISBN 978-80-247-3006-6.
36. RICHTER, M., EMPRECHTINGER, J., 2021. *Social work in confinement: the spatiality of social work in carceral settings*. *Geographica Helvetica* [online]. 76(1), 65–73 [cit. 2024-01-21]. DOI: 10.5194/gh-76-65-2021. ISSN 00167312.
37. *Sociální pracovník ve věznici*, © 2020. [online]. Sociální práce. [cit. 2023-10-24]. Dostupné z: <https://socialniprace.cz/profesiogramy/socialni-pracovnik-ve-veznici/>
38. SOLAŘOVÁ, H., 2013. *Case Management aneb Případové konference v praxi* [online]. 2. rozšířené a upravené vydání. Praha: Benepal, a. s. [cit. 2023-10-24]. Dostupné z: https://www.benepal.cz/files/project_4_file/CASE-MANAGEMENT.PDF

39. STÁREK, L., VÍŠEK, J., 2022. *The Social Worker as a Full-fledged Member of a Multidisciplinary Cooperation within the Czech Prison System*. Social Welfare Interdisciplinary Approach [online]. 12, 20–35 [cit. 2024-01-30]. DOI: 10.15388/SW.2022.12.12. ISSN 20297424.
40. STRAKOVÁ, M., ČERMÁKOVÁ, K., 2008. *Standardy kvality sociálních služeb: příručka pro uživatele* [online]. 1. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí [cit. 7.9.2023]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225517/skss_final_web.pdf/1daaf363-940e-9c10-ee88-4048722a9be9
41. ŠIMEK, J., 2020. *What is the ethics of helping professions?*. Kontakt [online]. České Budějovice: University of South Bohemia in České Budějovice, Faculty of Health and Social Sciences, Institute of the Humanities in Nursing Professions, 22(1), 1 [cit. 2023-11-21]. DOI: 10.32725/kont.2020.004. ISSN 18047122.
42. TRAVIS, J., 2005. *Families and Children*. Federal Probation [online]. 69(1), 31–42 [cit. 2023-10-28]. ISSN 00149128.
43. TREGLER, J., 2007. *Senioři ve výkonu trestu odnětí svobody*. Brno. Rigorózní práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/d8q96/>
44. ÚLEHLA, I., 2005. *Umění pomáhat: učebnice metod sociální praxe*. Vyd. 2., v Sociologickém nakladatelství (SLON) 2. Praha: Sociologické nakladatelství. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). 128 s. ISBN 978-80-8642-936-6.
45. VAŠÍČKOVÁ, J., 2013. *Interpretace role sociálního pracovníka v ženské věznici a její prožívání sociálními pracovníky*. Brno. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Katedra sociální práce a sociální politiky. Dostupné z: chrome-extension://efaidnbnmnnibpcajpcglcfindmkaj/https://is.muni.cz/th/whvi0/diplomova_prace_.pdf
46. *Vězeňská služba České republiky*, © 2023. Sociální práce ve vězenství. [online]. VSČR. [cit. 2023-10-15]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-nove-sedlo/clanky/detail/socialni-prace-ve-vezenstvi>
47. *Vězeňská služba České republiky*, © 2023. Oddělení pro trvale pracovní nezařaditelné. [online]. VSČR. [cit. 2023-10-28]. Dostupné z:

<https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-rapotice/sekce/oddeleni-pro-trvale-pracovne-nezaraditelne>

48. *Vězeňská služba České republiky*, © 2024. Podmínky vstupu do věznice.[online]. VSČR. [cit. 2024-02-27]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-karvina/sekce/podminky-vstupu-do-veznice>
49. *Vězeňská služba České republiky*, © 2023. Výkon vazby a trestu odnětí svobody matek nezletilých dětí. [online]. VSČR. [cit. 2023-11-21]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-svetla-nad-sazavou/sekce/vykon-trestu-odsouzenych-matek-s-detmi>
50. Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů, 1993. In: *Sbírka zákonů České republiky*. částka 1, s. 17-23. ISSN 1211-1244.
51. Zákon č. 104/1991 Sb., Úmluva o právech dítěte, ve znění pozdějších předpisů, 1991. In: *Sbírka zákonů České republiky*. částka 22, s. 502–512. ISSN 1211-1244.
52. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, 2006. In: *Sbírka zákonů České republiky*. částka 37, s. 1257–1289. ISSN 1211-1244.
53. Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, 1999. In: *Sbírka zákonů České republiky*. částka 58, s. 3170-3187. ISSN 1211-1244.
54. ZÁŠKODNÁ, H., KUBICOVÁ, A., 2008. *Prosocial behaviour in helping professions*. Kontakt [online]. České Budějovice: University of South Bohemia in České Budějovice, Faculty of Health and Social Sciences, Institute of the Humanities in Nursing Professions, 10(1), 150–158 [cit. 2023-11-21]. DOI: 10.32725/kont.2008.021. ISSN 1212-4117. Dostupné z: <https://kont.zsf.jcu.cz/pdfs/knt/2008/01/21.pdf>

Seznam příloh, obrázků a tabulek

Tabulky

Tabulka č. 1 – Komunikační partneři

Obrázky

Obrázek č. 1 – První kontakt

Obrázek č. 2 – Práce s odsouzeným během VTOS

Obrázek č. 3 – SP ve vztahu k rodině odsouzeného

Obrázek č. 4 – Organizace

Obrázek č. 5 – Profese, instituce a oddělení

Obrázek č. 6 – Programy a aktivity

Obrázek č. 7 – Proces propouštění

Obrázek č. 8 – Problémy

Obrázek č. 9 – Řešení

Obrázek č. 10 – Větší efektivita a účinnost SP

Obrázek č. 11 – Náročné aspekty sociální práce

Přílohy

Příloha 1 – Informovaný souhlas

Příloha 2 – Poučení pro odsouzeného – výstup z VTOS

Informovaný souhlas

Vážená paní, vážený pane,

obracím se na Vás s prosbou o spolupráci. V současné době vypracovávám bakalářskou práci, v rámci které provádím výzkum, jehož cílem je zjistit, jaké jsou aktuální činnosti a problémy sociální práce v českém vězeňství. Výzkum bude proveden formou polostrukturovaného rozhovoru a bude trvat přibližně 45 minut.

Z účasti na výzkumu pro Vás vyplývají tyto výhody či rizika: riziko nevyplývá žádné, ochrana osobních údajů bude zajištěna tím, že v práci nezveřejním Vaše jméno ani jiné osobní údaje.

Prohlášení

Prohlašuji, že souhlasím s účastí na výše uvedeném výzkumu. Studentka mne informovala o podstatě výzkumu a seznámila mne s cíli, metodami a postupy, které budou při výzkumu používány, stejně jako s výhodami a riziky, které pro mne z účasti na výzkumu vyplývají. Souhlasím s tím, že všechny získané údaje budou anonymně zpracovány a použity pro účely vypracování závěrečné práce studentky.

Měl/a jsem možnost vše řádně, v klidu a v dostatečném čase zvážit. Měl/a jsem možnost se studentky zeptat na vše pro mne podstatné a potřebné. Na tyto dotazy jsem dostal/a jasnou a srozumitelnou odpověď.

Prohlašuji, že beru na vědomí informace obsažené v tomto informovaném souhlasu a souhlasím se zpracováním osobních a citlivých údajů účastníka výzkumu, jejichž rozsah, způsob a účel jsou specifikovány v tomto informovaném souhlasu.

Tento informovaný souhlas je vyhotoven ve dvou stejnopisech, přičemž každý má platnost originálu, z nichž jeden obdrží účastník výzkumu a druhý studentka.

Jméno, příjmení a podpis účastníka výzkumu: _____

V _____ dne: _____

Jméno, příjmení a podpis studenta/studentky: _____

Poučení pro odsouzeného – výstup z VTOS

VÝSTUP

Od Úřadu práce ČR – kontaktního pracoviště, můžete obdržet dávku pomoci v hmotné nouzi – mimořádnou okamžitou pomoc po propuštění do maximální výše 1000,-Kč. Při jejím vyplacení se přihlíží k částce, která vám bude vyplacena při propuštění. Doporučujeme si ponechat doklady o jízděm z věznice do trvalého bydliště, popř. další doklady o nezbytných výdajích, které mohou být zohledněny v jednorázové dávce. O dávku mimořádné okamžité pomoci se žádá prostřednictvím formuláře, který vám vydá pracovník úřadu práce, případně sociální kurátor. Doporučení na výplatu dávky mimořádné okamžité pomoci sepisuje sociální kurátor.

Závažné problémy typu nezajištěného bydlení (ubytování) po propuštění apod. můžete řešit prostřednictvím sociálního pracovníka věznice, popř. písemným kontaktem se sociálním kurátorem.

Co tedy dělat při propuštění z VTOS. Je nutné zajistit několik základních věcí.

1. ÚŘAD PRÁCE

V případě, že nebudete mít zajištěné zaměstnání po propuštění, je třeba se zaevidovat na úřadu práce jako uchazeč o zaměstnání a to nejdříve následující den po propuštění. Důležité je se zaevidovat nejpozději do 3 pracovních dnů od propuštění. K evidenci na ÚP potřebujete platný doklad totožnosti a doklad, který dostanete při výstupu z věznice. Pokud jste byl ve věznici zařazen do práce, předložte i zápočtový list, potvrzení o výši výdělku a evidenční list důchodového pojištění (stačí kopie). V případě, že jste byl pracovně zařazen po dobu 1 roku za poslední dva roky zpětně, můžete si požádat o podporu v nezaměstnanosti.

2. DÁVKY HMOTNÉ NOUZE A STÁTNÍ SOCIÁLNÍ PODPORA

Dávky pomoci v hmotné nouzi (mimořádná okamžitá pomoc, příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení) a státní sociální podpory (příspěvek na bydlení, rodičovský příspěvek aj.) vyplácí úřady práce dle místa trvalého bydliště.

3. ZDRAVOTNÍ POJIŠŤOVNA

Nahlásit se na zdravotní pojišťovně, poté, co se zaevidujete na úřadu práce. V případě, kdy nebudete v evidenci ÚP a nebudete za sebe platit zdravotní pojištění, které máte ze zákona povinnost hradit, bude vám narůstat dluh na zdravotním pojištění a následně hrozit exekuční vymáhání.

4. SOCIÁLNÍ KURÁTOR

V případě, že jste nezahájili spolupráci se sociálním kurátorem během pobytu ve věznici, máte možnost jej navštívit na sociálním odboru městského úřadu v místě trvalého bydliště. Sociální kurátor vám pomůže, poradí s bydlením, zaměstnáním, problémy s rodinou, problémy s dluhy.

5. DLUHY

Pokud jste z nějakého důvodu nezačali řešit své dluhy během pobytu ve věznici, můžete je začít řešit po propuštění a to takto:

Okresní (v Praze obvodní) soud dle místa trvalého bydliště požádáte o výpis všech svých dluhů. Pozor: některé soudy mají tento výpis zpoplatněný. Dále si můžete požádat o výpis dluhů z Centrální evidence exekucí na České poště – CzechPoint (za jednu stranu zaplatíte 50,-). S přehledem všech dluhů se můžete obrátit na specializovanou dluhovou poradnu.

6. OBČANSKÝ PRŮKAZ

V případě ztráty OP si jej můžete vyřídit na jakémkoliv obecním úřadě.

Seznam zkratek

VTOS: výkon trestu odnětí svobody

MPSV: Ministerstvo práce a sociálních věcí

OSPOD: orgán sociálně-právní ochrany dětí

FGDP: Finanční gramotnost a dluhové poradenství

VIT: Vnímám i tebe

CPPP, o. p. s.: Centrum podpory a podnikání Praha, o. p. s.

3Z: Zastav se, zamysli se, změň se

CPPT, o. p. s.: Centrum protidrogové prevence a terapie, o. p. s.

OSSZ: okresní správa sociálního zabezpečení

SP: sociální práce, sociální pracovník

KP: komunikační partner